

NR 4 2005

Ale

Historisk tidskrift

FÖR SKÅNE

HALLAND

OCH

BLEKINGE

Ale

Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge
utges av De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening och
Landsarkivet i Lund.

Redaktionskommitté

F.d. länsantikvarie Carin Bunte, Malmö
Universitetslektor Gert Jeppsson, Lund, redaktör
Stadsarkivarie Göran Larsson, Lund
Docent Sten Skansjö, Lund
Professor Anna Christina Ulfspärre, Lund

Innehåll

	Sid.
Göran Olsson: Hunnestsmonumentet	
– ett fornminne på tusenårsresa	1
Eva Helen Ulvros: Dansmästarna vid Lunds universitet	21
<i>Aktuellt om antikvariskt</i>	
»Han skrev ständigt»	35

Hunnestadsmonumentet

– ett fornminne på tusenårsresa

Av Göran Olsson

Studievägledare, Tegelladan 1:14, 274 91 Skurup

Mycket har skrivits om våra gamla fornminnen runstenarna, våra skriftliga källor från vikingatiden, vilka är omkring tusen år gamla och bär på många hemligheter. Hunnestadsmonumentet har kanske varit Nordens ståtligaste runstensmonument, försett med både bilder och inskrifter vilka har gett många historieintresserad mycken tankemöda. Monumentet är avtecknat på 1600-talet som omfattande åtta bautastenar. På 1700-talet skingrades monumentet och på 1800-talet återfanns tre stenar som nu finns på Kulturen i Lund. Det som saknas i forskningen är dock analys och kunskap om monumentets ursprungliga plats i Hunnestad. Var och på vilken plats i landskapet i förhållande till byn skapades och stod det i nästan 800 år innan det raserades och splittrades?

Inledning

Syftet med denna studie är att bringa klarhet i Hunnestadsmonumentets lokalisering i Hunnestad, och några centrala uppgifter i källorna är till god hjälp i detta arbete. På nuvarande hemmanet Hunnestad 14:s ägor finns markerat på lantmäterikarta från 1745 en åker som kallas Runestensåkern. På den plats som nr 14 finns idag låg före enskiftet 1827 åbostället Hunnestad nr 9. Med hjälp av uppgifterna från lantmäterikartan, Nils Henric Sjöborgs¹ beskrivning från 1814 att runstenarna låg i ett gärde på Hunnestad 9 samt fornminnesforskaren och konstnären Nils Månsson Mandelgrens² skiss, där han har markerat var runstensresterna fanns, kan Hunnestadsmonumentet lokaliseras. I studien här gör jag en djupdykning i befintliga källor och för en diskussion kring uppgifterna om monumentets tänkbara plats. Här lämnas också personliga tolkningar på några av stenarnas bilder; dessa skall ses som retoriska frågeställningar vilka jag lämnar obesvarade.

Monumentets tillkomst

Hunnestadsmonumentet kom till under Sven Tveskäggs eller Knut den stores regeringstid i Danmark mellan åren 985–1035. Under denna tid restes de flesta runstenarna i Skåne, framförallt i områdena kring Lund och Ystad. Runorna på Hunnestadsmonumentet beskriver minnet efter Gunne Hands söner Roi, Lekfröjd och Tomme. Stenarna är alltså inte satta efter den förmodade stormannen i Ljunits härad Gunne Hand. Med och reste stenarna var Esbern – han var troligen en man som kände till deras öde. Kanske har de dött i fjärran land, kanske i Knut den stores tjänst. Det finns teorier om att det kristna korset på Hunnestadssten 2 (numrering enligt O. Worm 1643)³ har tillkommit senare.⁴ Den ristningen har bl.a. inte samma djup som runristningarna på stenen. Dessutom förekommer den här typen av Georgskors främst i en senare period.

Hunnestadsmonumentets bilder beskriver en berättelse ur asatron och dess övergång till kristendomen. På sten 1 finns en man med

skägg, långrock och yxa på höger axel. Nils Wessman⁵ har år 1755 beskrivit klädseln, och han menar att rockens skärning och de vida byxorna är lämplig utrustning för en ryttare under gamla tider i Norden. Det har gjorts olika tolkningar om vem denne man kan vara, kanske någon av dem som nämns i runtexten – Gunne Hand eller Roi. Möjligen kan det vara en religiös symbol. På sten nummer 2 finns ett Georgskors med ett hakkors invändigt. På sten 4 finns en ridande figur, vilken menas vara trollkvinnan Hyrrokkin i asatron. På sten 5 syns en varg som gapar över en mask eller kanske en sol. På sten 6 finns en stor hjort.

Allmän placering av runstenar

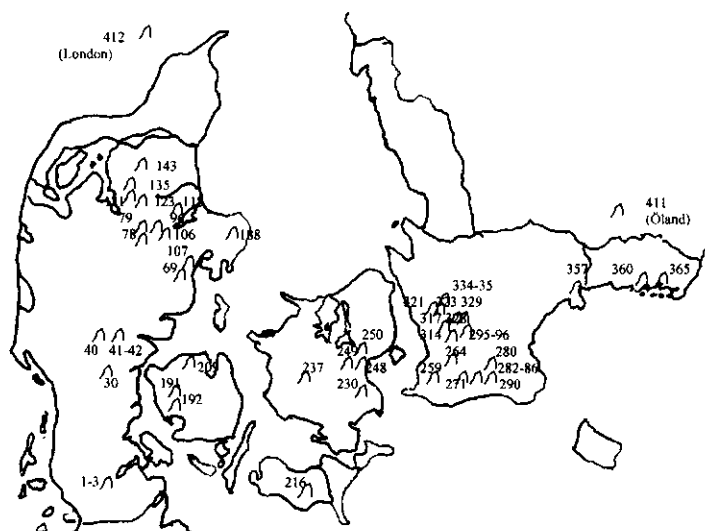
Endast ett fåtal runstenar från vikingatiden står idag kvar på sin ursprungliga plats. Deras egentliga platser var från början vid viktiga vägar, vid vadställen eller broar, vid segelfarleder och vid platser där människor färdades. Runstenen, eller stenarna, stod ofta högt och i förbindelse med en hög, som ibland kunde vara en bronsåldersgrav.⁶ Runstenar är i första hand minnesstenar resta av anhöriga till minne av någon viss person. Men lika väl som stenarna ofta är resta långt ifrån den dödes grav, är de också ett sorts gravmärken, och det förekommer även att den döde blev begravd i en intilliggande gravhög. Att många obearbetade bautaformade runstenar i den tidiga kristna perioden också är gravstenar betraktas som odiskutabelt, men från 11–1200-talen försvinner de råa obearbetade bautastenarna helt till förmån för flata likstenar.⁷ På Jylland, Själland och i Skåne var stenarten alltid granit. Vi kan föreställa oss att det lades ner stor möda på att finna de rätta stenarna, och ofta har man säkert under stort besvär fört dem långväga ifrån. Vanligare var det kanske att man nyttjade minnesstenar och offerstenar från äldre

tider, vilket skålgropar och diverse andra religiösa tecken på olika runstenar vittnar om.

Minnesmärket utgjordes av den enskilda runstenen, men ofta placerades vid runstenen en krets av inskriftslösa stenar. Dessa kunde till exempel bilda en skeppssättning i vars ena ände runstenen var placerad. Det var som nämnts också vanligt att runstenen var rest på en hög eller vid dess fot. Högen kunde vara en gravhög över den som stenen var rest för, men lika ofta var högen endast skapad – liksom runstenen var uppförd – till den dödes minne. Utgrävningar har visat att man intill 9–1000-talen inte enbart har nyttjat bronsåldershögar, utan högen har istället tjänat som ett medel att göra hela minnesmärket mer ansenligt och synligt vida omkring. Runstenarna restes ju på platser där de skulle ses av så många som möjligt

De flesta runstenarna i Skåne är från vikingatid, dvs. efter-Jellinge-typ. Denna stentyp beräknas vara rest eller ristad efter år 980 men före år 1050. Av Skånes 61 kända runstenar tillhör hela 54 st denna tidsperiod. Av dessa 54 runstenar kommer 42 från trakterna kring Lund och Ystad. Om man räknar in Skånes alla 61 runstenar härstammar 52 härifrån, alltså 78 %. Dessutom finns inskriftslösa bautastenar. Runstenar av efter-Jellinge-typ finns i Ystadsområdet i Ö. Vemmenhög, Skivarp, Tullstorp, Svenstorp, Solberga, Örsjö, S. Villie, V. Nöbbelöv, Skårby (2 st), Hunnestad (8 st varav 3 utan inskrifter), Bjäresjö (2 st), Sövestad (2 st), St. Herrestad, Baldringe och Glemminge, sammanlagt 25 st. I Lundaområdet är följande resta under samma tidsperiod: i Hyby, Uppåkra, Hällestad (2 st), Dalby, N. Nöbbelöv, Vallkärra, Håstad, Dagstorp, Gårdstånga och i V. Strö (7 st varav 5 utan inskrifter), sammanlagt 17 st. Följande runstenar från denna period i området är ristade med bilder: Tullstorp, Skårby (1 st), Hunnestad (5 st), Sövestad (Krageholm), V. Strö, Lund, Hyby och

Runstenarnas/monumentens
geografiska läge i gamla
Danmark, nummer enligt
tabell s. 4.

Holmby. Bilder som förekommer är en maskliknande bild, vilken även kan tolkas som en avbildning av solen, vargar, hjortdjur, mansfigurer, skepp och kristna kors.

Under perioden, åren 980–1050, var den politiska verksamheten i Norden omfattande. Den nya maktkoncentrationen och centraliseringen kan ha ett klart samband med antalet resta runstenar. Starka ledare och kungar som Sven Tveskägg och Knut den store lade under sig större områden i Skandinavien och England. Detta var också en period då kristendomen genom mission spreds ut i bygderna där kyrkor byggdes. Det krävdes naturligtvis mycket manskraft för att kontrollera och upprätthålla makten i de erövrade nya landområdena. Att många, främst ungdomar, försvann under uppdrag i fjärran länder var säkert en anledning till att det restes och ristades många runstenar medan Knut den store var ledare i ett vidsträckt rike. Beaktat frekvensen av runstenar i området från denna tid är det ganska säkert att regionerna och människorna kring Lund och Ystad har varit djupt involverade i och berörda av den samtidiga utvecklingen.

I tabellen på s. 4 förtecknas danska runstenar/monument som uppfyller kriterierna antingen så att flera stenar ingått i ett monument, att de ursprungligen varit eller är placerade vid eller på en hög/gravhög eller att det är fråga om runstenar med inristade symboler. Bornholms runstenar med kors är ej medtagna, eftersom dessa alla är av annan typ/från en senare period. Numreringen följer Danmarks Runeindskrifter (DR) av Jacobsen – Moltke 1942. Vissa runstenar har i runtexten »stenar» och av pluralformen har slutsatsen dragits att de ingått i ett monument enligt DR.

Av de 44 runstenarna är 19 del av ett monument. Av dessa 19 kan det styrkas att 9 har varit placerade vid en hög/gravhög och att det har förekommit ristade symboler på 8 stycken. 3 monument uppfyller kriterierna att både ha varit placerade vid en hög och att ha symboler på stenarna. Dessa tre är: V. Strö i Onsjö härad, Skåne, Jellinge i Torrild härad, Jylland och Glavendrup i Skam härad, Fyn. Skålgroparna på Glavendrupstenen är dock av betydligt äldre datum än själva runristningen. Glavendrup är också ett exempel på

Typ = Tidsbestämning.

1 = Tiden före Jellingemonumentet, runstenar i Jellinge på Jylland resta av Gorm den gamle och Harald Blåtand omkring 950. 2 = Jellinge omkring åren 930–980. 3 = Vikingatid efter Jellinge cirka 980–1050. 4 = tidig medeltid. Dr-nr 411 och 412 är runstenar som troligen är satta i utlandet efter danskar utomlands.⁸

DR-nr	Namn	Typ	Runsten/Monument	Hög/grav	Symboler
1–3	Haddeby, Gottorp (Ty)	2		Vid hög	
30	Baekke, Jylland	2	Plats i stenrad	Gravhög	
40	Randbøl, Jylland	2		Gravhög	
41–42	Jellinge, Jylland	2	Fler stenar kan ingått	Gravhög	Djur, kristusgestalt
69	Vejlby H, Jylland	3		Vid hög	
78	Hjermind, Jylland	3		På hög	
79	Le, Jylland	3		Vid hög	
96	Ålum, Jylland	3		Vid hög	Ryttare
106	Örum, Jylland	2		Vid hög	
107	Egå, Jylland	3		På hög	
118	Stenalt, Jylland	2		Vid hög	
121	Asferg, Jylland	3		På hög	
123	Glenstrup, Jylland	3			Hjort och hind
135	Ravnskilde, Jylland	3		På hög	
143	Gunderup, Jylland	2	Stenar	Gravhög	
188	Örbaek, Jylland	1		Vid hög	
191	Sönderby, Fyn	1		På hög	
192	Flemlöse, Fyn	1		Vid hög	
209	Glavendrup, Fyn	1	1 skeppsättning	Gravhög	Skålgropar
216	Tirsted, Lolland	2		Gravhög	
230	Tryggevaelde, Själland	1	1 en skeppsättning	Vid hög	
237	Alsted, Själland	3	Stenar		Kors
248	Snoldelev, Själland	1	Stenar	På hög	
249	Tune, Själland	NN		På hög	
250	Höje Tåstrup, Själland	1	Stenar		
259	Fuglie, Skåne	3		På hög	
264	Hyby, Skåne	3			Hjort och kors
271	Tullstorp, Skåne	3			Djur, skepp
280	Skårby, Skåne	3	1 en cirkel av stenar		Djur
282–86	Hunnestad, Skåne	3	8 stenar	??	Mask, Djur, Yxman, Kors, Hyrrokkin
290	Sövestad, Skåne	3		1 hög*	Korsbärande man
295–96	Hällestad, Skåne	3		På hög	
314	Lund, Skåne	3	Stenar		Mask, Djur
317	Vallkärra, Skåne	3	Stenar		
321	Karaby, Skåne	3	Stenar	På hög	
323	L Harrie, Skåne	2		På hög	
328	Holmby, Skåne	3	Stenar		Skepp
329	Gårdstånga, Skåne	3	3 stenar del av stensättning	På hög	
334–35	Västra Strö, Skåne	3	7 stenar	På hög	Mask
357	Stentofen, Blekinge	1	Omgiven av 5 stenar		
360	Björketorp, Blekinge	1	Förbindelse med 3 st.		
365	Lösen, Blekinge	4	Stenar		
411	Karlevi, Öland	3		Gravhög	
412	S:t Paul, London (England)	3			Djur

* Svärd av järn hittat vid stenen i högen.

hur en gammal skeppssättning återanvänts som ett runstensmonument; en av stävstenarna har flyttats in i skeppet och placerats på en hög, och runor har ristats på den gamla stävstenen. Av de 44 monument/stenar som ingår i urvalet är 24 från samma typ/period som Hunnestadsmonumentet. Av dessa 24 är 14 st placerade vid eller på »hög». Resultatet av sammanställningen skall tolkas med hänsyn till att mycket få kända runstenar har återfunnits på sin ursprungliga plats. Av Danmarks runstenar är ett 100-tal funna i eller i närheten av kyrkobyggnader, medan ett 50-tal har hittats i broar, trädgårdar eller liknande. Av runstenarna i tabellen finns det alltså ett mörkertal, där frekvensen av monument som ursprungligen kan ha stått vid eller på en hög kan vara högre.

Hunnestadsmonumentets placering och utseende

Nils Henric Sjöborg skriver 1814 att monumentet stått på *en upphöjd plats* på en åker. Det finns även en källa som indikerar att det funnits en grav på ursprungsplatsen,⁹ »Under en sten med runor ligger en Ugerup begravnen». Med sannolikhet kan sägas att det funnits en hög på ursprungsplatsen för Hun-

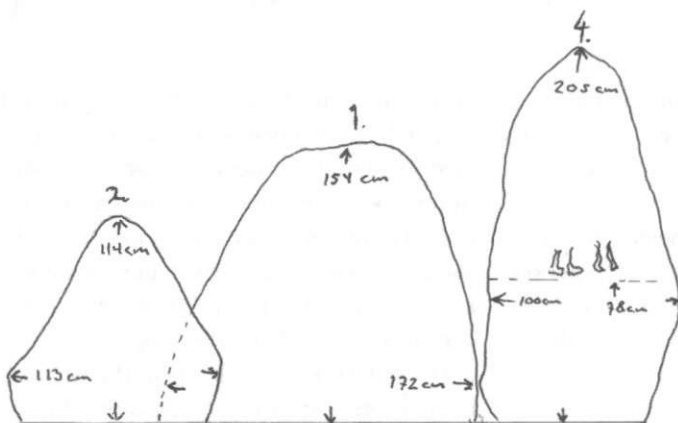
nestadsmonumentet och kanske till och med en gravhög, men denna slutsats skall dragas med försiktighet eftersom många skrönor florerar kring runstenar. Hunnestadsmonumentet borde ändå med hänvisning till ovanstående kunna räknas som ett monument vilket både innefattar ristade symboler och har varit placerat på eller vid en hög.

Det som verkligen är känt om Hunnestadsmonumentets ursprungliga placering finns i olika 1600-talskällor. Jon Skonvigs¹⁰ teckning och beskrivning från 1627 ger intressanta upplysningar. Ole Worms tennsnitt av okänd konstnär i Monumenta Danica 1643 visar tydligast hur de enskilda stenarna såg ut och var placerade i förhållande till varandra. Worm skriver för övrigt att monumentet står *i närheten av Hunnestad*, alltså inte i själva byn. Även i *Prästrelationerna* 1690 omnämns Hunnestadsmonumentet, och det antyds att stenarna står i änden av en åker.¹¹ Det var prästen i Skårby, Ludvig Isak Munthe, som skickade denna till Andreas Stobaeus i Lund om märkvärdigheter i socknen.

Från Skonvig får vi upplysning om att de uppstående stenarna stod med bild- och runsidan mot norr. Skonvig beskriver även att det i Hunnestad fanns ruiner efter en mäktig herrgård. Detta kan dock inte vara samma

Worms tennsnitt (Monumenta Danica 1643) visar ett djupperspektiv. Jämför med stenarnas verkliga storlek i förhållande till varandra. Läggs också märke till marknivån vid sten 4. 30% av stenen finns under markytan.

säteri och huvudgård som låg norr om byn och som revs på 1800-talet. Eftersom Hunnestad gård också på 1600-talet beskrivs som urgammal¹² är det tveksamt om det funnits en tidigare huvudgård byggd i sten. Vad kan det vara för ruiner som Skonvig såg? Kan det ha varit någon kultplats, storstensgrav eller liknande? Dessa ruiner kan möjligen ha funnits i den rektangel som finns markerad väster om Runestensåkern på 1745 års lantmäterikarta, se vidare s. 13. Skonvig var inskriven vid Köpenhamns universitet 1626, och det var även vid denna tid han var i Hunnestad och tecknade av monumentet. Teckningen är gåtfullt dålig. Själva formen på stenarna och runinskrifterna är nära nog kor-

rekta, men bilderna verkar ju vara ritade efter fri fantasi. Den enda bild som någorlunda liknar originalet är yxmannen på sten 1, men hur kunde den bli spegelvänd och varför hänger yxan åt fel håll? Har Skonvig möjligen suttit i Köpenhamn och tecknat monumentet efter dåliga avtryck, förlagor som kanske Bertel Knudsen¹³ eller hans medhjälpare Laurits Asserius hade åstadkommit?

På Ole Worms tennsnitt kan man tydligt se att fyra av stenarna står i en rak linje. Enligt Skonvig stod stenarna med bildsidan mot norr, och i så fall står sten nummer 3 något öster om denna raka linje. Stenarna 5, 6, och 7 ligger något väster om densamma. Tennsnittet är tecknat med ett tydligt djupperspek-

tiv. På bilden kan det uppfattas som att stenarna står tätt ihop i monumentet, men med tanke på stenarnas olika storlek bör det vara minst 4–5 m mellan varje sten. Måttén på de bevarade stenarna visar att sten 2 som står längst mot norr är betydligt mindre än sten 1 som står söder om den. Sten 4 är i sin tur högre än sten nummer 1. Det totala avståndet från den nordligaste till den sydligaste stenen bör, med uppskattning från Worms tennsnitt, ha varit omkring 15–20 m. På tennsnittet kan vi också se att markytan går ända upp till djurets fötter på sten 4. Detta bör betyda att 70–80 cm av stenen finns under markytan. Både på Skonvigs teckning och på Worms tennsnitt kan man tydligt se att de sydligare stenarna står på en hög eller på högre nivå än de nordligare. Stenarna står då på en sluttning mot norr med bildsidorna mot norr.

Skonvigs text (lägg märke till att Worm har skiftat nummer på sten 6 och 8 i förhållande till Skonvig):

Detta monument finns uti Skåne i Ljunits härad vid en landsby som heter Hunnestad, hör till Skårby socken, den 1. sten är 3 alnar hög och 2 alnar bred, bokstäverna vänder uti nord. Den 2. sten är 3 alnar hög 3 alnar bred, bokstäverna vänder uti nord. Den 3. sten är 3 alnar hög 1,5 aln bred. Den 4. sten är 2 alnar hög 1,5 aln bred var på står sådant ett vapen, detta vapen vänder också uti nord. Den 5. sten är 2,5 alnar lång 1,5 aln bred på den sten finns också ett vapen, dock samma sten är fallen omkull, den 6. sten är 2 alnar hög 1,5 aln bred, den 7. sten är 2,5 alnar lång 1 aln bred denna sten är också fallen omkull, den 8. sten är 2,5 alnar 2,5 alnar lång och ett kvarter bred, denna sten är också nedfallen ... Hos dette Hunnestad har i gamla dagar varit en mäktig herregård, så att man där ännu kan se några ruiner var samma herregård har stått. Dessa åtta stenar är av hård kamp.

Sten för sten

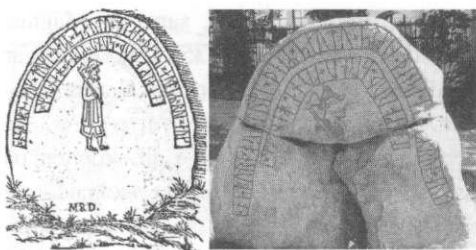
Stenarna beskrivs här numrerade enligt Ole Worms numrering på tennsnittet 1643. Teckningarna är gjorda av Jon Skonvig, okänd

konstnär för Ole Worm, samt av Magnus Rönnow Dublar (1665–1735). Den senare var född i Åhus och son till prästen Kasten Rönnow, som sägs ha räddat livet på Carl XI genom att gömma honom i en skorsten på prästgården i Åhus. Rönnow tecknade av skånska runstenar, och dessa teckningar lämnades över till Karl XII i Lund 1716, varifrån de förpassades vidare till Antikvitetskollegiet i Stockholm. Originalen skall finnas i Peringskölds mon.IX. Rönnow tecknade av fem stenar i Hunnestadsmonumentet med bilder och runor, men endast tre av dem publicerades i Johan Göranssonss *Bauil* 1750. De icke publicerade är sten 2 med korset och sten 5, där vargen gapar över en mask eller sol. Även Nils Henric Sjöborg tecknade av återfunna stenar.¹⁴

Sten 1. Bevarad, finns på Kulturen i Lund

Sten nummer 1 bör vara huvudstenen i monumentet. På 1600-talsteckningarna ovan står stenen söder om sten nummer 2 och norr om sten nummer 4. Denna sten är satt och ristad som ett minne av Roi och Lekfröjd, söner till Gunne Hand. De som lät rista runorna var Esbern och Tomme. Runtexten lyder: »Esbern och Tomme satte sten denna efter Roi och Lekfröjd, söner till Gunne Hand». Stenen är av grovkornig, lätt brunaktig granit. Höjden är 154 cm, bredden 172 cm och tjockleken 38 cm. Stenen står med run- och bildsidan mot norr.

På stenen finns också en man med en yxa över axeln. Yxan var ett vanligt vapen under vikingatiden, men den hade även ett symboliskt och kulturellt värde. Olika runforskare har spekulerat över vem denne yxman kan vara. Kanske är det någon av de män som varit anledning till runristningen, Roi eller Lekfröjd. Det kan också vara deras far Gunne Hand, som kanske var en betydande storman på 1000-talet, eller också någon annan som Roi och Lekfröjd har varit i tjänst hos och

Sten 1. Till vänster Rönnows teckning 1716, till höger författarens foto från 1998.

kanske kämpat med. En av alla andra möjligheter är att det är Olof den helige, S:t Olof. Den norske kungen Olof Haraldsson dog år 1030 i slaget vid Stiklestad i Norge. Han hade varit i landsflykt och försökte återta Norge från den danske kungen Knut den store. S:t Olof blev omgående martyr och heligförklarad i hela norra Europa. Han blev den kristna symbol som övertog asaguden Tors roll i folktron. Tillsammans med sin svåger Anund Jakob, som efterträtt sin fader Olov Skötkonung, hade Olof Haraldsson dragit i krig mot Knut den store. De båda svågerrarna hade militära framgångar på Själland och i södra Skåne, men besegrades av Knut den store vid Helge å i nordöstra Skåne år 1027. S:t Olofs-kulten spelade en framträdande roll även i Danmark under kristnandet och tre kyrkor tillägnades den norske helgonkungen: Sankt Olai kyrka i Helsingör, Sankt Olofs kyrka i Albo härad i sydöstra Skåne samt kyrkan i Skanör. S:t Olof finns också bl.a. avbildad i Ö. Herrestads kyrka i Skåne som en skäggprydd man i långrock med en yxa i höger hand, påminnande om mannen på sten 1. Yxan som symbol kan även visa och tolkas som att Olof den helige blev dödad av ett yxhugg. Det är fullt möjligt att Roi och Lekfröjd från Hunnestad kämpade på Olof Haraldssons sida mot Knut den store i slaget vid Helge å 1027, men mannen på sten 1 kan naturligtvis också föreställa någon helt annan.

Jon Skonvig har förmodligen inte ansett bilderna ha något värde. Som ovan nämnts verkar det som om han tecknat av en kanske mycket slarvig förlaga där endast runorna var korrekta. Yxmannen är här spegelvänd och yxan hänger med eggen nedåt, vilket inte stämmer med originalet. Stenens form på Skonvigs och Worms teckningar liknar varandra, men ingen av dem liknar originalet. Det tyder på att de kan ha haft tillgång till samma förlaga vid renteckning, men att Worms konstnär har fått till en mycket bättre kvalitet på bilderna. Rönnow däremot har tecknat en rundare form på stenen, vilket påminner mer om originalets form, men hans figur har däremot inte de rätta proportionerna, vilket Worms bättre kan visa upp. Bilderna visar också att Rönnow inte har tecknat av Worms tennsnitt; Rönnow eller en assistent har alltså varit i Hunnestad i början på 1700-talet och tecknat av stenarna. Signaturen M.R.D. står för Magnus Rönnow Dublar.

På 1700-talet beskriver som nämnts antikvitetsforskaren Nils Wessman figuren på sten 1 resp. 4 och menar att yxmannen har en för Norden ganska sedvanlig gammal klädsel som passar för en ryttare (svårtydd text):

Hunnestadstenerne

Desse kläder, som här omnämnas, woro alenast att bära vid besynnerliga tillfällen, då man måste wara grann och wisa sig. (Njåla kapp 9 s.116–126); Men eljest i hwardagsslag war kjortelen evenoftast(?) af läder. Nalnod. Kap. 10. At denna dräght som här omhöres, varit gängse öfwer mästa, om icke hela Norden, kan med goda skäl påstås, åtminstone har den varit antagen i Skåne, som af hosgående (?) runestener kan antages. Begge stenarne med teiningarne derpå äre afbildade, mänsje fig, men vise mycht farskick fra Tegn. I Monimun da. , men skiften på den ena (den större sudra) alldeles som hos Worm. Store ... utan i betecknat med bokstaverne M.R.D. Afskrift . i frilsk (?) Den samme – og samme form – som i Bautil.

Wessman avslutar sin beskrivning med jämförelser mellan Worms och Rönnows teckningar, och som jag uppfattar texten, även

med hur stenarna ser ut i verkligheten. I så fall var Wessman i Hunnestad efter 1750 och beskådade monumentet.

Sten 2. Bevarad, finns på Kulturen i Lund

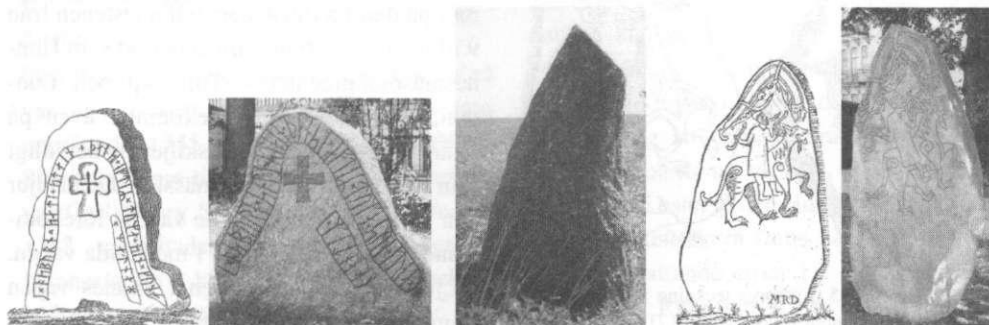
Sten nummer 2 är ristad till minne över Tomme, även han en son till Gunne Hand. Om det är samme Tomme som var med och lät rista runorna efter bröderna Roi och Lekfröjd, så kan det konstateras att runorna på sten 2 tillkom vid ett senare datum än på sten 1. Runtexten lyder: »Esbern satte sten denna efter Tomme, son till Gunne Hand». Stenarten är grovkornig rödaktig granit. Stenen är 114 cm hög, 113 cm bred och 40 cm tjock. Den var monumentets nordligaste sten och stod med runsidan mot norr enligt Skonvig. På teckningarna kan man se att de olika teckningarna har arbetat efter samma förlaga. Stenens form på teckningarna påminner om varandra mer än den stämmer med originalets. Att Nils Henric Sjöborg har ritat av stenen från Worms tennsnitt är uppenbart. Förmodligen har även Rönnou tecknat av stenen, men av okänd anledning är inte den med i *Bautil*. På sten 2 finns ett Georgskors, vilket ej har uppmärksamats eller varit intressant för Skonvig. Georgskorset förekommer på 24 danska runstenar, varav 20 är daterade till

1100-talet eller senare. Det finns endast på 4 runstenar av samma datering som Hunnestadsstenen. Vanligast är Georgskorset på Bornholm där det förekommer på 11 av runstenarna. Inne i Georgskorset finns det urgamla hakkorset, svastikan eller lyckokorset, vilket symboliserar lycka och välgång på samma sätt som lyckohjulet och som leder sitt ursprung från flera riktigt gamla kulturer. Danska runstenar med både ett Georgskors och hakkors finns det endast 5 stycken, varav Hunnestadsstenen är den enda från tiden före 1100-talet. De övriga är tre stenar från 1100-talet (Bornholm) och en sten (Lösen) från tidig medeltid. Slutsatsen kan vara såsom berörs ovan att Georgskorset på Hunnestadsmonumentet kanske har ristats 100 år efter den övriga ristningen på monumentet. Ristdjupet i korset är heller inte lika djupt som runristningen på stenen, något som förstärker nämnda teori.

Sten 3. Saknas?

Sten 3 står öster om sten 1 och är monumentets östligaste sten. På denna sten finns inga bilder eller runor, utan den har endast uppgiften att förstärka monumentet. Enligt Skonvig är stenen 3 alnar hög (177 cm) och 1,5 aln bred (89 cm). Dessa mått är osäkra ef-

Till vänster sten 2, först Sjöborgs teckning från 1814 (efter Rönnou), sedan författarens foto från 1998. I mitten sten 3? Skälsten sedd från norr, flyttad från Runestensåkern på 1950-talet. Författarens foto. Därefter sten 4, först Rönnous teckning från 1716 och längst till höger författarens foto från 1998.

tersom Skonvigs mått avviker stort gentemot de bevarade stenarna. På 1950-talet flyttades en bautasten från Runestensåkern till ett gränsskäl av dåvarande markägaren Einar Erlandsson. Denna sten står än idag – 300 m söder om bykärnan – i samma skäl, vilket utgör gräns mellan hemmanena Hunnestad 7, Hunnestad 14 och Hunnestad 15. Är detta sten 3 i monumentet? Jämför stenens form med formen på sten 3 i Skonvigs teckning.

Sten 4. Bevarad, finns på Kulturen i Lund

Sten 4 står söder om sten 2 och norr om sten 8. Stenen är av finkornig, grårandig granit och står i en nordlig sluttning med bildsidan mot norr. Den är 205 cm hög, 100 cm bred och 50 cm tjock. Bilden har tolkats som trollkvinnan Hyrrokkin i asatron och skall ses som en del av händelserna vid ragnarök, världens undergång, vilken var oundviklig för att en bättre värld skulle skapas. Balder, som var den snälle och gode guden, skulle offras i ragnarök, och det var tack vare trollkvinnan Hyrrokkin (sten 4) som Balders dödsskepp kunde lämna land. Stenens form är avlång, typisk för bautastenar. Figuren täcker två tredjedelar av stenen och mäter från toppen till fötterna på djuret 127 cm. På Worms teckning från 1600-talet nådde markytan bildens undersida. På Rönnows teckning från år 1716 har stenen frilagts med en halv meter på

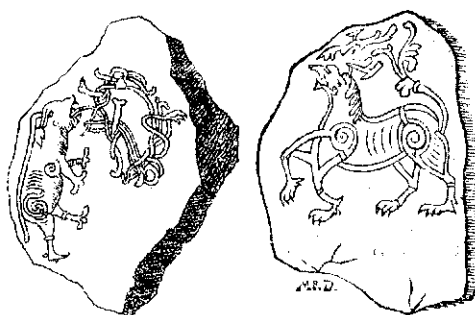
grund av jorderosion eller av mänsklig handkraft. Skapade högar som skulle förstärka gravplatser och monument bestod ofta av gräs- och torvtuvor. Om monumentet har utgjort ett hinder för jordbruket kan det tänkas att högen har jämnats eller grävts bort.

Sten 5. Saknas

Sten nummer 5 ligger omkullfallen väster om monumentet som den sydligaste av de lig-gande stenarna. Enligt Skonvig är stenen 2,5 alnar (148 cm) lång och 1,5 aln (89 cm) bred. På stenen finns en bild som kan beskriva ulven Skoll i asatron. Denne skulle sluka solen i ragnarök. Djuret gapar över en maskliknande figur med slingor som kan tolkas som solstrålar. Denna figur i kombination med djur/ulvar finns även på en av Lundaste-narna. En liknande mask finns också på V. Strö-monumentet och på småstycken från Bösarps.¹⁵ Sten nummer 5 är försvunnen och Sjöborgs bild kan vara en avteckning av Worms tennsnitt. Om Rönnow också teck-nade av stenen vet vi inte, men den förekommer inte i *Bautil*. Möjligen var denna sten försvunnen redan i början på 1700-talet.

Sten 6. Saknas

Sten nummer 6 har enligt Skonvig ungefär samma storlek, 148 x 89 cm, som sten 5. På stenen finns ett djur, kallat »det store dyr» eller »lejon», vilket är beteckningen för det stora fyrbenta djur vars förebild finns i Nord-england. »anglian beast». Djuret förekommer på danska runstenar: Jellingestenen från 950-talet och – från samma period som Hun-nestadsmonumentet – Tullstorp och Lon-don.¹⁶ Ett stort djur förekommer även på Skårby-stenen, men detta skiljer sig betydligt från de övriga utseendemässigt. Detta djur kan vara en förebild för de vanligt förekommande »panterfigurerna» i medeltida vapen. I Ljunits häradsvapen och i Skånes vapen finns liknande djur. Asatron beskriver ett

Till vänster sten 5, Sjöborgs teckning från 1814. Till höger sten 6, Rönnows teckning från 1716.

djur som heter Eiktyrner. Det var en hjort som sprang runt på asken Yggdrasils grenar så att daggen släppte och framkallade regn vilket fyllde åar och sjöar. Om vi håller oss till att bilderna på monumentet handlar om asatron och ragnarök, så borde djuret på sten 6 föreställa hjorten Eiktyrner. Denna sten fanns kvar när Rönnow tecknade av monumentet 1716. På Rönnows teckning syns dock tydliga sprickor, och om så verkligen var fallet kan stenen ha blivit ett lätt offer för den som ville förstöra den.

Sten 7. Saknas

Sten 7 liggande väster om monumentet är den nordligaste av de fallna stenarna. Enligt Skonvig är den 2,5 alnar (148 cm) lång och 1,5 aln (89 cm) bred. Den är alltså något större än de övriga liggande stenarna. Stenen har inga kända bilder eller inskrifter. På Skonvigs teckning verkar den långsmalare än på Worms tennsnitt.

Sten 8. Saknas

Sten 8 är monumentets sydligaste sten. Den är 2,75 alnar (163 cm) hög och 1,25 aln (74 cm) bred enligt Skonvig. På teckningarna från 1600-talet syns tydligt att stenen står på toppen av en kulle eller en hög. Den saknar bilder eller inskrifter, men detta kan ha varit en sten som har haft till uppgift att göra monumentet ståtligare.

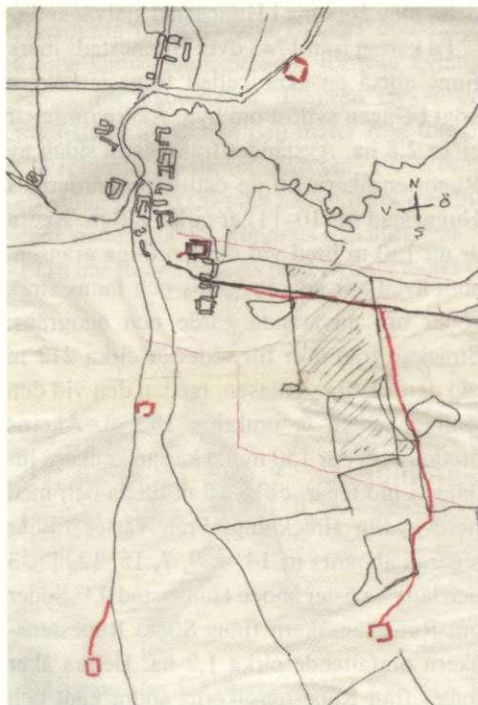
Runestensåkern

Kartor

Den första lantmäterikartan över Hunnestad var en geometrisk ägodelningskarta som upprättades 1745 av Anders Wadman (Akt 3. Skårby). Ägare till Hunnestad vid denna tid var Carl Georg Sjöblad, Marsvinsholm. År 1783 upprättades storskifteshandlingar i Hunnestad av lantmätaren Hans Lechard Lidström, men något storskifte verkar där-

emot inte ha blivit genomfört. Ägare nu var Eric Ruuth, Marsvinsholm. Enskifte förrättades 1827 av lantmätaren L. Nilsson. Ägare till Hunnestad var då Eric Piper, Marsvinsholm. Enskiftet fastställdes först 1842, och då fick åboen på Hunnestad 14, den s.k. Runestensåkerns areal. Vid enskiftet bestämdes att gårdarna 3, 10 och 14 skulle stanna i byn och att övriga gårdar skulle flytta ut från bykärnan. Det verkar ha dröjt tills 1860-talet innan några gårdar flyttades, och då flyttades även de som skulle stannat kvar några 100 m inom byn. Gård nr 10 flyttades till säteriets tomt norr om byn och fick efter sekelskiftet nytt nummer: 9. Gård nr 3 flyttades till vägen mot Krageholm och fick senare nr 12. Hunnestad 14 flyttades knappt 100 m österut till den tomt där tidigare nr 9 och 10 låg. År 1881 utfördes rågångsstakning av lantmätaren Sture F. Röing. På denna lantmäterikarta kan man för första gången se gårdarna utflyttade från byn. Delningsmätning genomfördes 1907 av lantmätaren Axel Nilsson, och efter detta blev åboarna i Hunnestad självägande.

På kartan från 1745 över Hunnestads mark finns alltså en åker kallad Runestensåkern högt belägen sydöst om byn. Åkern omfattar cirka 2,8 ha. Avståndet från västra sidan av Runestensåkern till de östligaste gårdarna i Hunnestad (nr 10–11) är cirka 120 m. Åkern är nu 130 m bred vid den nordliga gränsen, som även var en vånggräns och fanns strax söder om nuvarande gärde och ägogräns. Sträckan från norr till söder är cirka 212 m vid den västliga gränsen, medan den vid den östliga kanten är omkring 182 m. Åkerns bredd i söder är 150 m. På kartan är åkern indelad i nio tegar, cirka 15 m breda och med nord-sydlig sträckning. Från väster tillhör tegarna åboarna nr 14, 4, 8, 7, 15, 12, 11, 3 och längst i öster åboen Hunnestad 9.¹⁷ Söder om Runestensåkern finns Södra Runestensåkern omfattande cirka 1,2 ha. Denna åker mäter från Runestensåkerns södra kant och

Ovan Runestensåker på lantmäterikartan från 1745. Notera den lilla rektangeln vid åkerns sydvästra hörn. Till vänster skiss som visar Runestensåkers placering i förhållande till gårdar och vägar (rödmärkta) efter enskiftet 1827.

söderut cirka 114 m. Bredden är vid gränsen i norr 80 m och i söder 130 m. Tegarna på denna åker sträcker sig i väst-östlig riktning. På Runestensåker saknar hemman nr 10 teg, medan det på Södra Runestensåker är hemman nr 4 som saknar teg.

Rakt igenom Runestensåkers nordliga del skär en gammal byväg som sträcker sig från byn österut och mot kronolandsvägen och Bjäresjö. Efter enskiftet och gårdarnas

utflyttning från byn viker denna väg söderut vid Runestensåkerens östliga kant ner till Hunnestad 15 (modernt nummer).

Gravplats, borg eller kultplats

Jon Skonvig skrev i sin text 1627 om Hunnestadsmonumentet att »hos dette Hunnestad har i gamla dagar varit en mäktig herregård, så att man där ännu kan se några ruiner var samma herregård har stått». På lantmäterikartan från 1745 finns direkt i anslutning till Runestensåkerens sydvästra kant en intressant rektangel markerad. Denna mäter cirka 15 x 8 m och har sin sträckning med kortsidorna i väst-öst. Rektangeln skulle kunna vara platsen för Hunnestadsmonumentet, men eftersom de upprätta stenarna står med bilder och text mot norr är det inte sannolikt att de fyra stenar som står i rad ryms där i nord-sydlig riktning. Monumentets sträckning från norr till söder bör ha varit 15–20 m, och då kan det förmodligen inte ha fått plats i rektangeln.

Om det har funnits en byggnad i rektangeln, skulle det ha kunnat vara här som Skonvig såg ruiner efter en mäktig herrgård. Hunnestads säteri beskrevs på 1600-talet som den äldsta huvudgården i Skåne och hade sin placering på en höjd med distans till byn. Denna plats för säteriet kan vara gammal, och kanske hade det sin ursprungliga plats norr om byn från tidig medeltid. Att det skulle ha funnits ruiner från en tidigare herrgård byggd i sten är därför inte troligt, utan de ruiner som Skonvig såg kan ha varit rester av något annat, kanske en gravanläggning. Eftersom det funnits bebyggelse i Hunnestad under lång tid, bör det även ha funnits olika gravplatser från tidigare epoker. Rektangeln som är markerad på 1745 års karta kan vara en sådan plats.

Rektangelns sträckning i väst-öst stämmer även med kyrkobyggen. Kanske påbörjades här en tidig kyrka, där man endast gjorde

grundläggningen för kyrkan klar. Kyrkor byggdes i närheten av gamla kultplatser, och det är inte så konstigt om man planerade att bygga en kyrka i närheten av Hunnestadsmonumentet. Kanske fanns grunden till kyrkan här en kort period innan Skårby kyrka tog över.

Monumentets öde på 1700-talet

Monumentet blev avtecknat av Magnus Rönnow Dublar i början på 1700-talet, och Nils Wessman skriver om figurerna på två av stenarna i mitten av århundradet. Ingen av dem antyder att monumentet skulle vara rubbat eller förstört vid den tiden. Troligen raserades det först i slutet av 1700-talet under greve Eric Ruuths tid som ägare till Hunnestad 1780–1819. Nils Henric Sjöborg fick år 1814 höra av bönderna i Hunnestad att monumentet var förstört sedan mer än 20 år. Då hamnar vi före 1794, vilket kan stämma med Eric Ruuths mest aktiva tid som jordbruksförändrare.

Eric Ruuth, Gustav III:s finansminister, tillhörde Sveriges mäktigaste män i slutet av 1700-talet. Han företog många förändringar på Marsvinsholm och inrättade t.ex. det första tröskverket i Skåne och det första osttryckeriet efter schweizisk metod. Ruuth lät bygga om slottet på Marsvinsholm, tornen sänktes och fasaderna putsades – slottet återställdes senare på 1800-talet till sin gamla stil av Julius E. Stjernblad. Ruuth lät även bygga nya ladugårdsbyggnader i gråsten väster om slottet. (Finns de förlorade runstenarna i dessa byggnader?) Dessutom byggdes det nya vägsträckningar med alléer, bl.a. mellan Marsvinsholm och Skårby. Eric Ruuth genomförde också rationellare jordbruk; ett försök till storskifte i Hunnestad gjordes som nämnts då en karta ritades 1783. Att det till Ruuths olika projekt behövdes mängder med byggmaterial är ställt utom tvivel. Det är lätt

att tänka sig att åkrarna finkammades på sten, som kunde användas såväl till fyllnad vid vägbyggen som till byggnadsmaterial i olika hus. Eric Ruuth framstår som en man vilken ivrade för förändringar och nytänkande. Han var en produkt av sin tid, av 1700-talet, då fornminnen hade låg status och nya influenser kom till Sverige från kontinenten. Det kan även tänkas att monument från de gamla danska områdena inte hade något vidare värde i Sverige. Eftersom Ruuth umgicks mest med den svenska makteliten, kanske detta påverkade hans värderingar när det gällde fornminnen i hembygden.

Monumentet »återfinnes»

Intresset för fornminnen återkom på 1800-talet, och 1814 var alltså Nils Henric Sjöborg i Hunnestad för att leta efter monumentet. Han fick då som nämnts veta av bönderna att det blivit förstört, men hittade ändå två hela stenar, 2 och 4 enligt Worm, i ett gärde på Hunnestad nr 9:s mark. Detta var alltså före enskiftet och hemman nr 9 ägde Runestensåkers östra yttertegg. Sjöborg fann också två bitar av sten 1 i samma gärde. Han tecknade av de funna stenarna och publicerade upptäckten i *Samlingar för Nordens fornälskare* 1822–1830. Från s. 147–148:

Pl. 9 och 10 visar flere reste stenar med figurer och runer, alle tillhörande det förut så kallade Hunnestads-Monumentet i Ljunits härad i Skåne, hvilket man ser i Bautil p. 318 och hos Worm fullständigare p. 188. Härtill höra stenarne Fig. 11, 12, 13, 14, 15, hvilka alla stått tillsamman på en upphöjd plats i en åker. Då jag 1814 eftersökte detta monument, sade man det för öfver 20 år sedan vara förstört, men jag fann delar därpå och lät utbryta dem ur en gärdesgård vid hemmanet N:o 9, (på hvars ägor de stått) då tillhörande afl. Hans Exc. Grefve E. Ruuth

Åbo på Hunnestad 9 vid Sjöborgs besök var bonden Lars Mårtensson, född 1760 på samma gård. Lars Mårtenssons fader Mårten Tufvesson var född i Hunnestad 1735 och innehade nr 9 från omkring 1760. Han var in-

hyse på nr 9 när Sjöborg besökte Hunnestad 1814. De som bodde i Hunnestad på 1700- och 1800-talen hade släkt och anfäder från byn sedan många generationer tillbaka, varför deras uppgifter till Sjöborg om att monumentet hade förstörts i slutet av 1700-talet måste betraktas som trovärdiga.

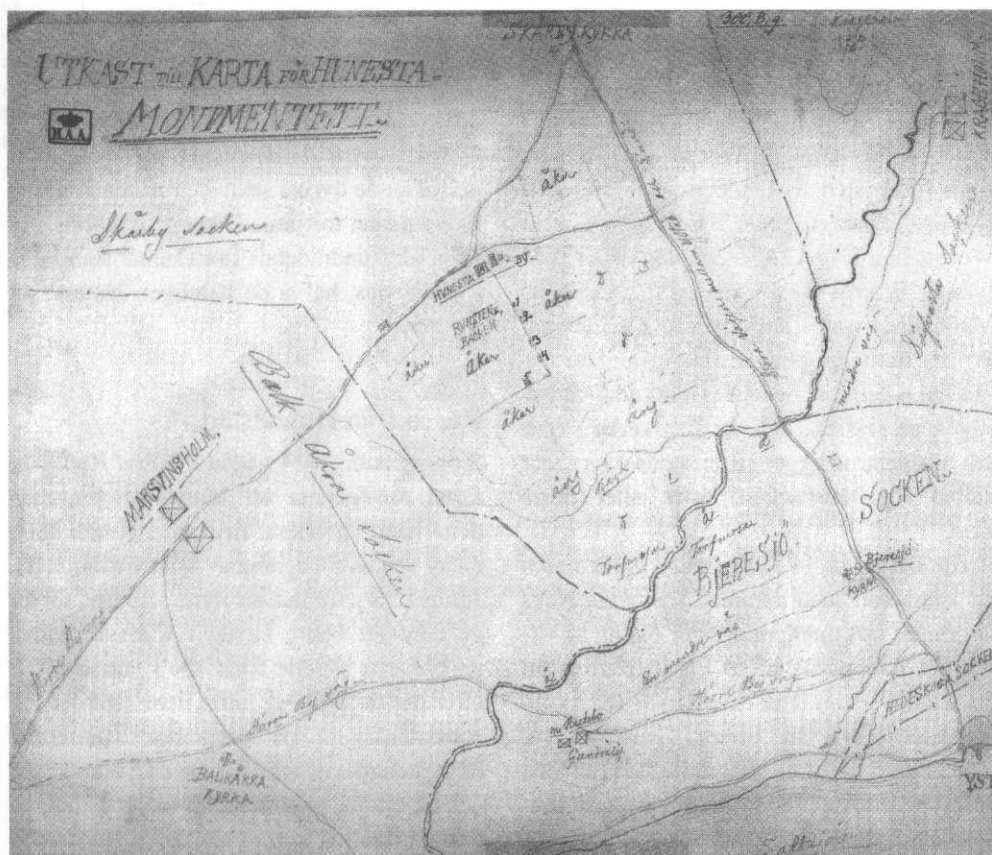
Efter Sjöborgs besök i Hunnestad 1814 tycks det ha dröjt 40 år innan nästa person intresserade sig för monumentet. Nu var året 1855 och det var förre prästen från S:t Petri i Ystad Johan Fredrik Lundh (1809–1860), som hittade den övre delen till sten 1 i samma gärde, 30 famnar från de övriga stenarna som låg kvar där Sjöborg dragit ut dem från gärdet. Lundh lämnade uppgifter om skånska runstenar till professor P.G. Thorsen i Köpenhamn. Brev från Johan F. Lundh¹⁸ till professor P.G. Thorsen¹⁹, Köpenhamns Universitet 1856:

Cimbrishamn & Hamnenhöj d. 1/2 1856

Höglärde Herr Professor

Hindrad af reumatiskt lidande i Lund uti halft år, och hvarifrån jag tyvärr ännu ej är befriad, skyndar jag i dag att, så godt jag förmår, svara i det kära ämnet. I.) Då felande delen af Hunnesta stenen är funnen af mig på samma sida om gärdesgården/ ung. 30 famnar därifrån/ med klara tydliga runor

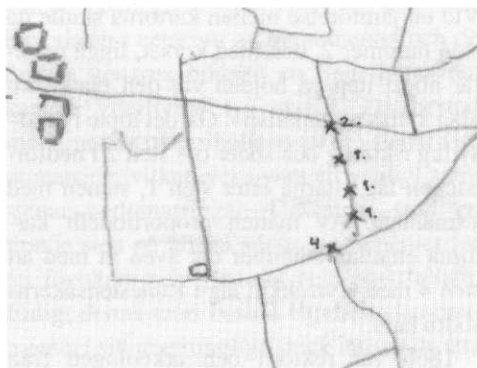
Lundh skriver alltså till Thorsen att det saknade överstycket till sten 1 låg 30 famnar från de övriga stendelarna på samma sida i gärdet. Det dröjde således 41 år från det att Sjöborg återfunnit delar av monumentet tills överstycket hittades. Letandet efter runstenarna verkar inte ha varit särskilt intensivt, och antalet personer som intresserade sig för monumentet var ganska få. De som eftersökte och intresserade sig för runstenarna under 1800-talet verkar ha tillhört en snäv krets av intellektuella. Lundh var en av dem. Kanske var det så att byborna visste mer om monumentets öde än de ville berätta, vilket i så fall skulle förklara det saknade engagemanget från allmänheten att hjälpa till med att finna de saknade runstenarna.

Situationskort av Nils Månsson Mandelgren 1855. I Nationalmuseums arkiv, Köpenhamn. Hunnestads ägor är markerade med punktstreckad linje. Ägorna går ner i en spets i söder mot Svarteån. Runstensbacken, åkern, är markerad i samma riktning och på samma förhållande till ägogränsen som på 1745 års lantmäterikarta. De återfunna runstenarna är numrerade 1–5. Vägarnas utseende stämmer också med 1745 års lantmäterikarta, däremot är väderstrecken i vägarnas förhållande till Runstensåkern förvanskade på Mandelgrens skiss. Jämför numren med Worms på bilden här nedanför. Sten 1 på situationskortet är Worms sten 2. Sten 2, 3 och 4 på kortet är Worms sten 1. Sten 5 är Worms sten 4.

1855 var även Nils Månsson Mandelgren i Hunnestad och tecknade av de återfunna runstenarna. Han gjorde också en skiss som visade deras placering i kanten av Runstensåkern. Utkast till skissen/kartan finns i Mandelgrenska samlingen på Folklivsarkivet i Lund och kartan, situationskortet, finns på Nationalmuseum i Köpenhamn.

Även Mandelgren sände sina teckningar till professor Thorsen i Köpenhamn. Det som är intressant med dem är att runstenarna har

samma inbördes placering som på Worms och Skonvigs teckningar från 1600-talet. Längst i norr ligger sten 2 enligt Worms numrering, därefter inom en 50 meters sträcka ligger tre delar av sten 1 och längst i söder ligger sten 4. Mandelgren har numrerat fynden från ett till fem där nummer ett är Worms sten 2 med korset, bitarna två, tre och fyra är Worms sten 1 med yxmannen och Mandelgrens sten nummer fem motsvarar Worms nummer 4 med trollkvinnan Hyrokkin. Mandelgren har inte markerat väderstreck på skissen, och det kan verka oklart om runstenarna ligger i Runestensåkerens, här kallad Runstensbacken, östra eller norra kant.

Hunnestad nr 14 är den enda gården som har markerats med nummer. På kartan tycks det finnas hus markerade öster om nr 14 vilket det inte borde göra. En förklaring till detta kan vara att efter enskiftet år 1827 kom Runestensåkeren att tillhöra gård nr 14, medan gård nr 9 fick sina åkrar längre i väst och sydväst. Året 1855 tillhörde Runestensåkeren gård nr 14, men gården låg kvar på sin gamla plats i byn före utflyttandet vilket skedde omkring 1860. Då flyttades gård nr 14 till den plats där tidigare gården nr 9 låg. Vid en jämförelse av mått och proportioner på Mandelgrens skiss och på Runestensåkerens utseende på 1745 års lantmäterikarta är det ganska tydligt att de återfunna runstenarna ligger i Runestensåkerens östra kant. Vid en jämförelse mellan kartorna skulle då sten nummer 2, den med korset, ligga ungefär högst upp på höjden vid den plats som idag kallas »Stenkulan». Gärdet löpte i nord-sydlig riktning och söder om sten 2 i nedförbacken låg bitarna efter sten 1, stenen med yxmannen. Av måtten proportionellt kartorna emellan stämmer det även in med att sten 4 med Hyrokkin låg i Runestensåkerens södra kant.

1866 var rektorn och arkeologen från

Ystad Nils Gustav Bruzelius i Hunnestad och inventerade de återfunna runstenarna, som nu legat bredvid det gärde varifrån Sjöborg drog ut dem i mer än 50 år. Bruzelius skriver i *Antiqvarisk beskrifning öfver Ljunits härad* att de övriga saknade runstenarna från monumentet fortfarande kunde påträffas, »ty bland de hundraåtta stora stenar som ligga tillsammans, hafva de lätteligen kommit att förlisas».

Resan från Hunnestad

Sjöborg hade 1814 vädjat till Eric Ruuth att flytta runstenarna till Marsvinsholm, men detta hade inte skett. Bruzelius gjorde 1866 en ny vädjan till ägaren av Marsvinsholm då, Julius E. Stjernblad, att flytta stenarna för att ge dem ett bättre skydd i Marsvinsholms park. Detta skedde först 1874, alltså 60 år efter det att Sjöborg hittat dem i gärdet vid Runestensåkeren på dåvarande Hunnestad nr 9. Stenarna drogs på släde från Hunnestad och tre kilometer söderut till en skogsdunge i Marsvinsholms norra park. I *Ny Illustrerad tidning* skriver N. G. Bruzelius²⁰ 25/11 1876 bl.a. följande om Hunnestadstenarna:

Sedan jag efter åtskilliga besök på stället lyckats finna såväl öfra delen af stenen n:o 1, som n:o 4, omnämnde jag förhållandet för nuvarande egaren af Marsvinsholm, ryttmästaren frih. J. Stjernblad, som lofvade att framledes låta uppställa ifrågakvarande märkliga stenar på en passande plats i Marsvinsholms park. Då godt slädföre inträffade i början af år 1874, framfördes samtliga återfunna stenar oskadade till den s. k. norra slottsparken, der jag lät i en vacker skogsdunge, som är synlig från slottet, uppställa dem i samma ordning, som de framställdes på Worms ritning, såsom här bifogade vackra teckning af den bekante arkeologiske tecknaren professor M. Petersen visar.

Flyttningen ombesörjdes av baronen på Marsvinsholm J. E. Stjernblad på uppdrag av N. G. Bruzelius. Runstenarna stod sedan på Marsvinsholm till 1913, då de skänktes av Gustaf Jacobaeus till Lunds universitet och

Så här kan monumentet ha sett ut på vikingatiden. Det står med bilder och text mot norr, exponerade mot vägen som kan vara en vikingatida sträckning från Hunnestad mot Bjäresjö. Så kallade domarringar omfattade oftast nio stenar.

Historiska museet i Lund. Föreståndaren för Historiska museet och professorn Otto Rydbeck tog emot runstenarna i Lund efter deras resa från Marsvinsholm. De placerades i Runstenshallen på första våningen på Historiska museet, där de fick stå fram till 1950 när lokalerna skulle renoveras. Runstenarna deponerades då med tillstånd från Kungliga Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien på Kulturen i Lund och flyttades cirka 200 m. Utanför ingången till Kulturen har man sedan kunnat beskåda dem ända till 2003, då de tre Hunnestadsstenarna flyttades inomhus, där de nu står och välkomnar alla som besöker Kulturen. De ägs fortfarande av Lunds universitet och Historiska museet i Lund.

Sammanfattning

Hunnestadsmonumentet kom till i en tid då makten centraliserades i Norden. Inristningen bör ha skett under en period, åren 985–1035, då Sven Tveskägg eller Knut den store hade makten i Skandinavien, eller under de närmaste åren efter denna period. Kontakterna med framförallt England var täta, och införandet av kristendomen var i gång på fullt allvar i Skandinavien. Sten 1

som Esbern och Tomme lät rista till minne av Roi och Lekfröjd, Gunne Hands söner, bör vara monumentets huvudsten. På stenen finns även en figur som skulle kunna symbolisera ett kristet helgon. Ett alternativ kan då vara den norske kungen Olav Haraldsen, S:t Olof, som blev martyr och helgon omkring år 1030. Om sten 1 var huvudstenen bör de andra stenarna ha skapat en krets eller ring runt denna. Till monumentet har säkerligen även funnits en hög som var 1–1,5 m hög. På toppen av denna, och utanför stenkretsen, stod monumentets sydligaste sten som en imposant förstärkning till högen.

När monumentet avtecknades på 1600-talet var det inte orört. Tre av stenarna ligger vid sidan om de i en rad stående stenarna. Hur monumentet ursprungligen har sett ut kan man bara gissa sig till, men om sten 1 var huvudsten i centrum av monumentet och de övriga stenarna bildade en ring, fanns det kanske ytterligare två stenar. Då bestod monumentet ursprungligen av nio stenar i en domarring, vilket tycks vara ett vanligt antal stenar i domarringar. Dessutom stod en tionde sten på högen söder monumentet för att förstärka och göra det hela praktfullare. Enligt denna teori bestod Hunnestadsmonumentet i sitt ursprungliga skick inte av de åtta

stenar som avbildats på 1600-talet, utan av tio stenar. Runstenar placerades oftast högt på en synlig plats utmed vägar och på tidigare heliga kultplatser, inte sällan på äldre gravanläggningar. En källa talar om en gravplats vid Hunnestadsmonumentet. Det är prästen i Skårby Jens Mortensen Pilt som i slutet av 1500-talet lämnar en uppgift till astronomen Tyke Brahes assistenter, vilka samlar in uppgifter till en skånsk karta. Jens Mortensen Pilt uppger att det i Hunnestad under en sten med runor ligger en Ugerup begravd.

Hunnestadsmonumentet stod på en upphöjd plats med runor och bilder vända mot norr enligt Jon Skonvigs beskrivning från 1600-talet. Worm skriver i *Monumenta Danica* 1643 att monumentet finns i närheten av Hunnestad. Det finns en enskild väg som löper från Hunnestad by och österut, och som tidigare fortsatte via ett vadställe över Rosbäcken och fram till Lundavägen mot Bjäresjö kyrkby. Om denna väg fanns redan på 1000-talet är det troligt att monumentet stod söder om denna väg, eftersom runor och bilder då blir synliga från den. Monumentet har stått någorlunda intakt fram till slutet av 1700-talet, men på teckningar gjorda av Magnus Rönnow Dublar i början av 1700-talet kan man se att jordytan blivit lägre vid sten 4. Det kan betyda att högen vid monumentet har jämnats och att dess yta har krympts. Enligt uppgift från bönderna i Hunnestad till N.H. Sjöborg blev monumentet raserat i slutet av 1700-talet. Då sammanträffar detta med grevens på Marsvinsholm, Eric Ruuths, förändringsprocesser av byggnader och jordbruksmetoder. Monumentet hade inte längre någon plats när rationellare jordbruk infördes utan förpassades till ett gärde.

Delar av monumentet återfanns av Sjöborg i ett gärde på hemmanet nr 9 år 1814. Hemman nr 9 var en av de sydöstligaste gårdarna i Hunnestad by före enskiftet 1827. På en lantmäterikarta från 1745 finns en åker

som kallas Runestensåkern belägen sydöst om byn några hundra meter från de östligaste gårdarna. Den östligaste tegnen på Runestensåkern tillhörde hemman nr 9 enligt denna lantmäterikarta. När prästen Johan Fredrik Lundh fann överstycket till sten 1 1855, var även Nils Månsson Mandelgren på plats och tecknade av de återfunna stenarna samt gjorde en skiss av deras placering i östra kanten av Runestensåkern.

På Mandelgrens karta kan man se att de återfunna stenarna ligger i samma ordning som de är tecknade då monumentet var intakt på 1600-talet. Sten 2 fanns då på den högsta punkten i östra Runestensåkern alldeles intill den enskilda väg som löper österut från Hunnestad by. Söder om denna fanns sten 1 i tre delar utspridda på gärdet. Längst i söder låg sten 4 i södra kanten på Runestensåkern. Mycket tyder på att monumentet stått på den högsta punkten i östra kanten av Runestensåker, strax söder om den väg som gått från Hunnestad by österut till Bjäresjö kyrkby. Prästen Ludvig Isacsson Munthe skriver i *Prästrelationerna* 1690 att runstenarna står på en åker som ligger till, hör till, huvudgården. Detta var före ägoindelningen 1745, och området med Runestensåkern har antagligen tidigare tillhört huvudgården, Hunnestad säteri. Om Hunnestadsmonumentet ingått i ett område där det i forna tider har funnits gravplatser, offerkällor och kultplats, där det utförts rituella ceremonier, är det inte så konstigt om hela detta område tillhört huvudgården. Sedan Hunnestad säteri blivit en del av Marsvinsholm efter 1630, har huvudgårdens egen brukade åker minskat till förmån för åbobönderna i byn. Från 1745 har Runestensåkern delats mellan nio hemman i Hunnestad by, där nr 9 fick tegnen där monumentet fanns intill gärdet i öster.

Hunnestadsmonumentet har stått i minst 800 år i det område som kallas Runestensåkern på 1745 års lantmäterikarta sydöst om

byn Hunnestad. Monumentet har varit högt placerat väl synlig från den väg som löpte österut från Hunnestad by. Just denna plats kallas sedan mannaminne av Hunnestads bybor för »Stenkulan». Här finns än i dag mängder av stora stenar, och det är också än i dag en kultplats där byborna utför rituella ceremoniella aktiviteter varje valborgsmäsoafton. Hunnestads bybor tänder fortfarande eldar och välkomnar ljuset precis på den plats där kanske Hunnestadsbor dyrkat gudar och utfört ritualer sedan mer än tusen år. Ett tydligare svar på lokaliseringen får vi först efter en arkeologisk undersökning, vilken jag med förhoppning ser fram emot.

Noter

¹ Nils Henric Sjöborg (1767–1838), fornforskare och författare, född i Ilögstad, Herrestads härad i Skåne. Sjöborg gav ut fyra större verk om fornminnen och historia, bl. a. *Samlingar för Nordens fornälskare* I–III 1822–1830. Han återfann delar av Hunnestadsmonumentet i ett gårde år 1814.

² Nils Månsson Mandelgren (1813–1899), professor, konstnär och fornminnesforskare, född i Kullabygden i Skåne. Han reste i Sverige och Europa, tecknade av och gjorde utförliga beskrivningar av allt som kom i hans väg, stort som smått, spektakulärt som alldagligt. Mandelgren var i Hunnestad 1855–1856 och tecknade av de återfunna runstenarna samt upprättade en skiss över var de fanns i kanten av Runestensåkern.

³ Worm, Ole (1588–1654), läkare och fornminnesforskare, född i Århus. Worm lät teckna av monumentet i *Monumenta Danica* 1643, s. 187–197.

⁴ Jacobsen-Moltke, *Danmarks Runeindskrifter*, s. 338–339.

⁵ Nils Wessman (1712–1763), redovisade figurernas klädsel 1755 i *Äldre och nyare Skånska handlingar*, s. 59–61.

⁶ Wimmer Jacobsen Hdg 1914 s. 13.

⁷ Wimmer Jacobsen Hdg 1914 s. 11.

⁸ Enligt Jacobsen-Moltke, *Danmarks Runeindskrifter*, s. 473, är sten 411 satt på Öland efter en dansk hövding, Sibbe, vilken anses ligga begravd i en närliggande hög. Sten 412 är en del av en grav efter en förmodad skandinav. Stenens likhet med motivet på Jellingestenen B-sida och bl. a. dateringen till Knut den store gör att den kan vara dansk.

⁹ Ur *Cartographia Scanensis* R 84, 7, 1589 (Herman Richter – SGÅ CS 34, 1930). Ett förarbete av astrono-

men Tyge Brahes assistenter, Anders Sörensen Vedel och Elias Olsen Morsing, inför upprättandet av en karta över Skåne. Finns att läsa: »Hunsted Hunested gaard der ligger en Vggerup vnder en steen med runer begff.» Uppgiften kommer från en förmodligen kyrkans man Domino Martino. Denne var troligen den präst i Skårby socken som hette Joannes Martini och som enligt uppgift i Lunds stifts herdaminne varit präst i Skårby från 19/7 1567 till 1595. Han nämns även i *Dansk biografisk lexicon* som Jens Mortensen Pilt, död 1595. Notiserna finns på *Handskriftavdelningen Kungliga Biblioteket*, Köpenhamn, Gl. Kgl. Saml. Nr 2336 4:o, fol. 68r, Gl. Kgl. Saml. Nr 2336 4:o b, fol. 83v, 84r.

¹⁰ Jon Skonvig, präst och antikvarie, död 1664. Skonvig sökte efter minnesmärken på uppdrag av kanslern Christian Friis under åren 1626–1627.

¹¹ Ludvig Isacsson Munthe, präst i Skårby 1680–1693, lämnade i *Prästrelationerna* 1690 en detaljerad redogörelse för bäckar, sjöar, berg och fornlämningar i Skårby socken till professorn Andreas Stobaeus i Lund.

¹² Se bl. a. *Jordrevningsprotokoll* 1671, Ljunits härad, Skårby socken.

¹³ Bertel Knudsen Aqvilius (1588–1650), präst i Löderup, rektor för Malmö latinskola. Worm uppmuntrade honom att teckna av skånska runstenar. Efter en kunglig befallning reste han 1622–1623 omkring i Skåne, Halland och Blekinge för att samla in runinskrifter till Worm. Till sin hjälp med insamlingen hade Knudsen en man vid namn Laurits Asserius (Lars Asser).

¹⁴ 1814 i *Samlingar för Nordens fornälskare* band III, s. 147–149, teckningar av stenarna på pl. 9–10.

¹⁵ Jacobsen-Moltke, s. 258.

¹⁶ Jacobsen-Moltke, s. 798.

¹⁷ N.H. Sjöborg skriver i *Samlingar för Nordens fornälskare* att monumentet stått på nr 9:s mark.

¹⁸ Johan Fredrik Lundh NKS 3296 4to kps 2. *Kungliga Biblioteket Köpenhamn*.

¹⁹ Peder Goth Thorsen (1811–1883), bibliotekarie, runforskare och historiker i Köpenhamn.

²⁰ Nils Gustav Bruzelius (1826–1895), rektor och arkeolog i Ystad. Bruzelius sände också uppgifter till P.G. Thorsen i Köpenhamn om runstenarna i södra Skåne.

Referenser

Otryckta källor

Kungliga biblioteket, Köpenhamn:

Ny Kgl. Saml. 3296, 4to.

Kopior från Kall 639, Ljunits Herred. Avskrift från Skonvig, teckning och text.

Lantmäteriet. Gävle:

Hunnestad. Skårby socken, Storskifte, Hans Lechard Lidström 1782–1783.

Lantmäteriet, Malmö:

Hunnestad, Skårby socken, Ägodelningskarta Anders Wadman 1745. Enskifteskarta L. Nilsson 1827, Rågångsutstakning Sture F. Röing 1881.

Folklivsarkivet, Lund:

Mandelgrensamlingen.

Landsarkivet, Lund:

Lunds domkapitels arkiv, Decimantjordeboken 1651.

Skånska Generalguvernementskontorets och landsbokhålleriets arkiv, serie GIIC med tiondekommisionens dokumentböcker och herrgårdsbeskrivningar 1682.

Länsstyrelsen i Skåne län:

Länsstyrelsens i Kristianstads län fornminnesinventering – Blad 2D Od, Skårby SÖ, Nummer 7, 1987.

Tryckta källor

Alebo, Lena. – Rösen, runor och ruiner. 1996.

Andersson, Reinsert, Skansjö, Anglert, Riddersporre m.fl. – By, Huvudgård och kyrka. 1989.

Beckman, J.O.H. – Historiskt-Geografiskt-Statistiskt lexikon över Sverige. Stockholm 1850.

Bruzelijs, Nils G. – Antiquarisk beskrivning av Ljunits härad. Ystad 1866.

Bruzelijs, Nils G. – Ny Illustrerad tidning 25/11 1876, Hunnестadsstenarna.

Callmer, Johan m.fl. – The Archaeology of the cultural landscape. Acta archaeologica Lundensia ser. 4° N:o 19. 1992.

Carlqvist, Gunnar. – Lund stifts herdaminne. Från reformationen till nyare tid. Lund 1962.

Danskt biografiskt lexikon.

Enoksen, Lars Magnar. – Skånska runstenar. Historiska media 1999.

Erling, Matz. – Sankt Olof, vikingen som vandrade över Kölen. Norrlandsälvar 1993.

Gillberg, J. Lorents. – »Historisk, Oeconomisk och geografisk beskrifning öfver Malmöhuslän», 1765.

Göransson, Johan. – Bautil, 1750 no 1156, 1156, 1157.

Hagerman, Maja-Gabrielsson, Claes. – I miraklers tid. Bland madonnor, stenhuggare och helgon i medeltida kyrkor. Prisma 2003.

Hellberg, Folke. – Skånes historia fram till Roskildefreden. Scania 1981.

Hellström, Jan Arvid. – Vägar till Sveriges kristnande. Atlantis 1994.

Jacobsen, Lis-Moltke, Erik. – Danmarks runeindskrifter. Köpenhamn 1941–42.

Larsson, Lars. – Hunnестadsmonumentet, Våra Härader 2004, Ljunits och Herrestads hembygdsförening.

Larsson, Nils-Velander, J.P. – Skånes Kalender 1878.

Lundh, Johan Fredrik. – Brev 1 feb. 1856 i Thorsens.

P.G. efterl. papir, pakke 2. Ny Kgl. Saml. 3296. 4, Kungliga Biblioteket, Köpenhamn.

Lundén, Tryggve. – Sveriges missionärer, helgon och kyrkogrundare. 1983.

Lunds Universitets årsberättelse 1912–13, s. 63. Universitetets rektor.

Mandelgren, Nils Månsson, teckning av 1–3 med situationsskört i nat.ark. Köpenhamn 1855.

Moltke, Erik. – Jon Skonvig og de andre runtegnere. Ejnar Munksgaard 1958.

Nordisk Familjebok, 1800-talsupplagan. Uggleupplagan.

Richter, Hermann. – SGÅ 1930, CS 34. Cartographia Scanensis 1589.

Schepeleer HD. – Breve til og fra Ole Worm. I–III. Oversat af H.D. Schepeleer under medverken af Holger Friis Johansen. Köpenhamn 1965–68.

Sjöborg, Nils Henric. – Samlingar för Nordens fornälskare, 1822–1830. Kungliga biblioteket, Stockholm (1700 1829:5 B4).

Skonvig, Jon. – 1627. AM. Kall. 639 fol. (o. 1627) bl. 9–10 Handskriftavd. Kungliga Biblioteket, Köpenhamn.

Snorre Sturlasson. – Nordiska kungasagor I. Fabel 1992.

Snorre Sturlasson. – Nordiska kungasagor, Olav den heliges saga. Fabel 1992.

Svenskt biografiskt handlexikon.

Sörensen, Villy. – Ragnarök. Atlantis 1984.

Tuneld, Ebbe. – Skånske runstensstudier. I: Hist. Tidsskrift för Skåneland. Tredje bandet. Lund 1908–09.

Tuneld, John. – Prästrelationerna från Skåne av år 1667 och 1690.

Wessman, Nils. – Äldre och nyare Skånska handlingar, 1755. Ny Kgl. Saml. 3296, 4to, Kungliga Biblioteket, Köpenhamn.

Wimmer Jacobsen. – Hdg 1914 no 104–05.

Worm, Ole. – Monumenta Danica 1643, Danicorum Monumentorum Libri sex.

Zethson, Britt Sofi m.fl. – Odalröda 1988. Mandelgrenska samfundet 1988.

Övrigt

<http://www.fortidensjelling.dk>

<http://www.hjarnoe.dk>

<http://www.historia.se>

Fältstudier i Hunnестad med hjälp av markägaren till Hunnестad 14, Nils-Evert Erlandsson.

Telefonsamtal med antikvarien Hampus Cinthio, Lunds Universitets Historiska museum.

Tack också till Mickael Lercke Nielsen för vägledning på Kungliga Biblioteket i Köpenhamn.

Dansmästarna vid Lunds universitet

Av Eva Helen Ulvros

Docent och universitetslektor vid historiska institutionen, Lunds universitet

Från 1600-talets mitt och två sekel framåt ingick dansmästare i lärarstaben vid Lunds universitet. De ansågs under tvåhundra år oundgängliga som förmedlare av bildning och kultur till de studenter som ville framstå som gentleman. Här ges en kortfattad historik och bakgrund till detta fenomen.¹

Ett nytt bildningsideal växer fram

Dans har alltid varit ett omtyckt nöje och under renässansen samt 1600- och 1700-talen kom danskonsten i centrum mer än tidigare. Medeltidens dansformer var ganska lika i olika samhällsklasser, ringdansen var nästan allena rådgivande och män och kvinnor dansade i regel likadant. Renässansen såg nya idéer födas om människan och hennes utvecklingsmöjligheter, som även knöts till danskulturen vilken troddes förädla människan. Dansskicklighet prioriterades högt, den som kunde dansa väl och behärska sin kropp ansågs bildad och som en god medborgare.²

Dansens roll som en del av både den folkliga och högre ståndskulturen kan tolkas enligt socialantropologen Robert Redfields modell av två kulturtraditioner, vidareutvecklad av historikern Peter Burke. Dels har vi den »stora traditionen», som innebär klassisk bildning, konst, musik och hovdanser, tillgänglig för en elit i samhället. Dels har vi den »lilla traditionen», som omfattar majoriteten av människorna och där vi finner folkvisor, folksånger och folkdanser. Det förekom ett ömsesidigt utbyte mellan den lilla och den stora traditionen. Sagomotiv, visor och dansformer kunde vandra mellan traditionerna och ofta omformas och varieras. Eliten tog även del av den lilla traditionen, den folkliga kulturen. Folket, som bar upp den lilla tradi-

tionen, var däremot uteslagna från den stora. Enligt Peter Burke var det på 1500-talet som eliten började distansera sig från folket. De enkla människornas sätt att tala, deras vanor, tänkesätt och smak uppfattades allt mer som grovt och enfaldigt.

Burke intresserar sig också för förmedlarna mellan traditionerna och nämner professionella sådana som konstnärer, musiker, dansmästare, gycklare och predikanter. Amatörerna var de »halvprofessionella» som vid sidan om sitt vanliga yrke underhöll med att berätta, predika, sjunga och spela. Den stora traditionen överfördes via etablerade institutioner som gymnasier och universitet, medan den lilla förmedlades mer informellt genom kyrkan, vårdshus, fester på gator och torg och i byarna. Lärarna har en viktig roll som bärare av kunskap, exempelvis i utläringen av danser. Dansmästarna kan då betecknas som förmedlare av den stora traditionen, de professionella traditionsbärarna, medan lärandet av danser inom familjerna och i bygemenskapen representerar den informella undervisningen och vidareförandet av den lilla traditionen. Det fanns också grupper som befann sig mellan traditionerna och som kan sägas representera en »mellankultur», en kultur med koppling till både den lilla och den stora traditionen, de halvbildades kultur. Personer som kan placeras här

kan exempelvis vara damer i adliga eller högborgerliga familjer som inte fått lika gedigen utbildning som maken, men som hade mer bildning än de helt oskolade, samt boktryckargesäller som genom sitt yrke tog del av den stora traditionen, men som inte fått lika grundlig lärdom som den som legat vid ett universitet.³

Ett epokgörande verk i den europeiska bildningstraditionen var Erasmus av Rotterdam år 1530 utgivna bok *De civilitate morum puerilium*, som i svensk översättning från 1620 fick titeln *En gylden Book om unga personers Sedhers Höffwligheet*. Här diskuteras det centrala begreppet *civilité* som inbegriper hur man borde uppföra sig i sällskapslivet. Hållning, gester, ansiktsuttryck, klädsel, allt det yttre troddes även vara en avspiegling av det inre. Det var därför av högsta vikt att tillägna sig rätt yttre med en god hållning, rak rygg, behärskade rörelser och avmått blick. En polerad, förfinad yta reflekterade en moraliskt högstående själ var utgångspunkten. Erasmus bok blev oerhört populär och kom ut i mer än 130 upplagor. Den översattes raskt till flera språk och infördes som lärobok för undervisning av pojkar. Avsikten var att utbilda gentlemän och uppmaningarna avsåg män inom främst adeln, men även söner till rika köpmän och underförstått också kvinnor inom dessa grupper innefattades i bildningsidealen. Boken följdes av en mängd efterapningar och blev normbildande i höviskt uppförande under flera sekler.

Regler för hur man borde uppföra sig i bildade kretsar återkom i en mängd skrifter och det fanns många sådana redan under medeltiden. 1528 gav Baldassarre Castiglione ut *Il libro del cortegiano*, på svenska *Hovmannens bok*. Där poängteras vikten av ett elegant uppträdande, en god hållning och en allsidig bildning. Även detta verk fick stor spridning och översattes till många språk.⁴

Succén för Castigliones och Erasmus böcker illustrerar väl den åtskillnad som tagit sin början mellan den bildade eliten och det enkla folket. Furstehoven, som fick en ny utformning under renässansen och utvecklades till centra för bildning och kultur, blev också fora för en mer utvecklad danskonst från och med 1400-talet. Dansmästarna fick en respekterad ställning hos de italienska furstarna.

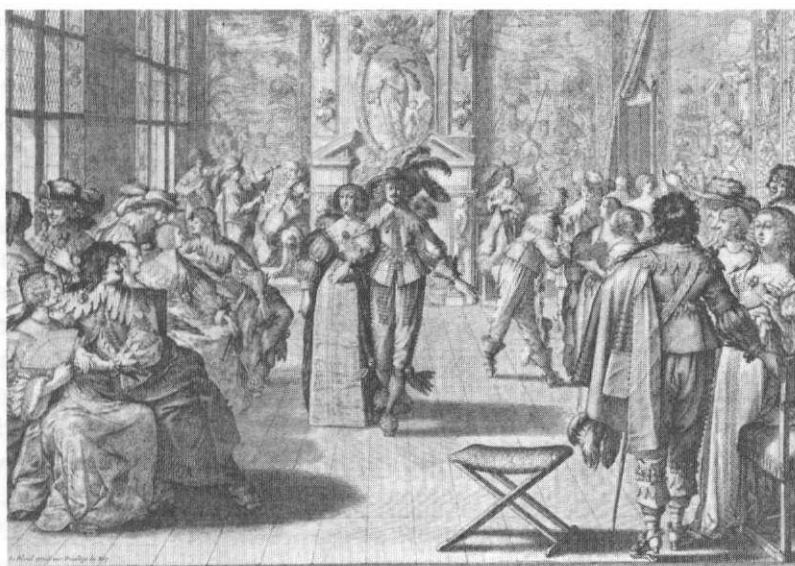
Frankrike tar ledningen

Under 1600-talet kom kroppen och dess uttryckssätt att bli en del av »hovets teater», och den aristokratiska kulturen var teatralisk. Det yttre skenet var viktigt och i olika fysiska övningar kunde idealen visas upp. Geometrisk renhet i formerna blev en ledstjärna. Inom ridkonsten strävade man efter dressyr och figurridning i geometriska cirklar, och i fäktingen var det viktigare att kunna inta de olika ställningarna korrekt än att träffa motståndaren. Även i dansen var det korrekta positioner och steg som var det väsentliga. Både hästens, händernas och fötternas rörelser följde en matematisk idealmodell, elegans var viktigare än styrka.⁵

Men det var i Frankrike under 1600-talet som den tongivande hovsocieteten uppstod i sin mest formfulländade tappning. Från Paris spreds samma vett och etikett till hela Europa, och franskan efterträdde italienskan som de bildades språk. Genom att uppträda med förfinade manér visade man att man hade *distinction* och *civilité* och markerade avstånd till dem som saknade denna bildning. Vid det franska hovet var dansmästaren ansvarig för alla baler och festligheter, och han var därför en av dem som stod fursten närmast.

Den franske monarken Ludvig XIV, »Solkonungen» (reg. 1661–1715) var mycket intresserad av dans. Han tog danslektioner

Fransk bal 1630
enligt en gravyr av
Abraham Bosse.

dagligen och medverkade i baletter vid hovet. Benämningen Solkonungen har sitt ursprung i Ludvigs bejublade triumf 1653 i rollen som Solen iförd en magnifik gulfärgad peruk i *Ballet de la Nuit*, ett skådespel som tog drygt tolv timmar att framföra. Under hans beskydd grundades 1661 *Académie Royale de Danse*, och det var hans dansmästare Pierre Beauchamp som utarbetade den dansteknik som kom att bli den klassiska balettens.⁶

Hovidealen sprids – även till Sverige

De nya idealen kan knytas samman med samhällsutvecklingen i ett vidare sammanhang. I takt med att staterna i Europa utvecklade sin diplomatiska verksamhet under 1500- och 1600-talen, växte behovet fram inom adeln av en organiserad utbildning för statstjänstemän, officerare och diplomater, vilken även innefattade dans. Efterfrågan på dansundervisning ökade också utanför hovkretsarna, eftersom skicklighet i dans blivit

socialt nödvändigt och ett tecken på hövisk uppfostran. Dessutom räknade man med att den disciplinering och träning av kroppen som dansundervisningen förde med sig var till nytta i fält.

Humanismens idéer fick fäste vid universiteten och i de adliga riddarakademierna under 1500-talet, och kroppsövningarna ingick i detta program som en självklar del. De färdigheter som en adelsman förväntades behärska kallades med ett gemensamt namn för exercitier. Ridning, fäktning, dans och voltige ansågs vara det mest väsentliga, men även simning och bollspel, exercis med musketter och pik samt jonglerande med fanor och jakt kunde innefattas i det företrädesvis adliga bildningskonceptet. Kunskaper i levande språk var också något man eftersträvade att ge ynglingarna. Riddarakademier började inrättas i slutet av 1500-talet i Tyskland; en av de första var Collegium Illustre som grundades 1589 i Tübingen. Denna akademi blev en förebild för liknande inrättningar i Norden.⁷

Inspirerad av strömningarna från kontinenten lät riksrådet Johan Skytte inrätta en adelsakademi i Sverige där excertitier ingick, en skola som fick namnet Collegium Skyttianum och som påbörjade sin verksamhet 1626. Men redan efter några år fick undervisningen ställas in. Pesten rasade i Stockholm 1629, vilket ledde till att hovet flyttade till Uppsala, och året därpå – när epidemin intensifierades – följde adeln dess exempel. Lärarna kallades ut i krig, och 1632 upplöstes Collegium Skyttianum.⁸

Men de kontinentala tankarna hade fått fäste. Rikskansler Axel Oxenstierna intresserade sig för de nya bildningsidéerna, och 1636 framförde han önskemål om att adelsynglingarna borde beredas undervisning i ridning, dans och fäktning, så att de inte skulle »draga uth före än dee äre wälfunderade». I den kungliga propositionen till Ridderskapet och kollegierna samma år upptogs ämnet, och det framfördes önskemål om att »här i Stockholm måtte anrättas nödige adelige excertitier med allchanda ridderlige speel och öffningar, såsom vore en Fechtschola, en Ridschola och en Dantzeschola». Förslaget mottogs väl, men i svaret till kanslern framhölls att medel till de önskade inrättningarna ännu inte fanns.⁹

Gränsen mellan riddarakademier och militära utbildningsanstalter var flytande vid denna tid, och även vid militära utbildningar fanns ett intresse för excertitieövningar. År 1649 ordnade drottning Kristina bidrag till grundandet av en excertitieakademi för unga adelsmän i Sverige, och vid denna riddarakademi på herrgården Rörstrand anställdes sju lärare, bland dem dansmästaren Jacques des Ausnes. Men verksamheten kom att avstanna redan 1651, då Rörstrand skänktes till Karl Gustav, den senare konungen.¹⁰ Ett tydligt civilisationsprojekt hade dock tagit sin början, en profilering av en elitkultur och påbörjandet av en distansering från det vanliga,

enkla och folkliga. Även Sverige ville efterlikna den höviska kulturen i de ledande staterna i Europa.

Excertitieinstitutionen och dansmästare vid Uppsala universitet

Det nya bildningsidealet initierades vid universiteten under 1600-talet, när prästutbildningen började få konkurrens med utbildningen av statliga ämbetsmän, som den expanderande stormakten Sverige krävde i allt högre grad. En fransk språkmästartjänst inrättades vid Uppsala universitet 1637 och en dansmästartjänst 1638. Under drottning Kristinas tid anställdes en italiensk samt en spansk språkmästare. Kanslern vid Uppsala universitet, Magnus Gabriel de la Gardie, samt professorn i medicin, Olof Rudbeck, var de främsta förespråkarna för en excertitieinstitution i Uppsala förutom drottning Kristina och Axel Oxenstierna. Den nya organisationen, adelskollegiet inom universitetets ramar, fullbordades 1663.¹¹

I och med bildandet av excertitieinstitutionen tillkom regelbunden undervisning i de »ridderliga idrotterna», som skulle komma »i synnerhet adeln till gagn och godo». Fem lärare anställdes vid den nya inrättningen: en fransk och en italiensk-spansk språkmästare, en fäktmästare, en dansmästare och en voltigemästare. Två år senare kompletterades lärarstaben med en stallmästare och 1684 tillkom en ritmästare. Under 1700-talet tog en mer organiserad musikalisk verksamhet form inom universitetets ram, vilken till en början leddes av en av de ordinarie professorerna.

Nu fanns det inte längre någon anledning för adelsynglingarna att resa utomlands för att studera, en god utbildning för blivande ämbetsmän av adlig börd hade inrättats i riket. Det hade funnits en fruktan att de unga männen om de studerade utomlands kunde

vilseledas i religiöst avseende, snärjas av papister och andra villolärare, vilket exempelvis Olof Rudbeck framhöll. Huvudargumentet för excertitieinstitutionen var hela tiden detta: om man ville behålla adeln inom rikets gränser och vid Uppsala universitet, fick man se till att de fick tillgång till sådana excertitier som fanns vid andra akademier. Att hålla kvar adeln i landet var ekonomiskt nödvändigt för Sverige. Reformerna fick också till följd att adeln i större utsträckning än tidigare började sända sina söner till universitetet.¹²

Excertitieinstitutionen och dansmästare vid Lunds universitet

Lunds universitet välkomnade en dansmästare, Louis de Creaux från Paris, redan 1668, samma år som universitetet invigdes. De första excertitiemästarna som anställdes i Lund var dansmästaren samt en språkmästare i italienska, franska och latin. I ett brev till kanslern från kurator Durell prisades dansmästaren som »öfvermåttan driftig och alert», och han fick avlägga prov inför några danskunniga Lundaprofessorer innan han anställdes. Något senare tillkom ridskolan, varmt omhuldad av Karl XI. Ett hus uppfördes för rid- och fäktskolan utanför staden. I förteckningen över universitetets första lönestat finns tydliga skillnader: musikanten avlönades med endast 40 daler silvermynt, dansmästaren och språkmästaren fick 200 daler silvermynt vardera, fäktmästaren och beridaren 300, medan de flesta professorerna i akademiska ämnen fick 600 daler silvermynt var. Att man omedelbart lät inrätta en excertitieinstitution tyder på en medveten strävan att grunda ett universitet av samma rang som det i Uppsala. Men snart upptäckte man att utgifterna blev alltför höga, och redan 1670 var beridaren och musikanten borta ur verksamheten. De tre kvarvarande

excertitiemästarna avlönades lika med 300 daler silvermynt vardera.¹³

Av förklarliga skäl låg det nyinrättade universitetets verksamhet nere under kriget med Danmark 1676–1679, men verksamheten kom snart igång efter krigsavbrottet. Det återuppståndna universitetet hade snävare ramar att röra sig inom än det tidigare. Antalet befattningar hade minskat och lönerna sänkts för de flesta. Trots de bistra tiderna bibehölls språk-, dans- och fäktmästarna, och de senare fick dessutom löneförhöjning för att komma upp i samma lönenivå som kollegorna i Uppsala. Att man även i besparings-tider behöll excertitiemästarna säger en hel del om den vikt man fäste vid dem. Bortsett från ett kort besök 1684 av en fransk dansmästare, Charles Berroyer, var dansmästar-tjänsten vakant under 1680-talet, men var sedan besatt konstant från och med 1691. I universitetets handlingar kan man läsa att excertitiemästarna ansågs nödvändiga för akademien, och att danskonsten betraktades som så oundgänglig i den akademiska uppfostran att när en dansmästare fått tjänstledigt av kanslern en ny strax fick träda i hans ställe »såsom akademien intet väl kan vara en dansemästare någon lång tid förutan».¹⁴

Vid Lunds universitet skrev i genomsnitt 84 personer in sig årligen mellan åren 1667 och 1676, men här ingår också personer som registrerade sig i samband med universitetets invigning och som redan hade avslutat sina studier. Efter kriget sjönk antalet något för att i början av 1700-talet åter öka. Under århundradet ökade studentantalet sedan för att i början av 1800-talet närma sig femhundra per år. Uppgifter om det adliga inslaget i studentskaran är inte lätt att beräkna, men historikern Sten Carlsson menar att det sannolikt var mindre här än i Uppsala, omkring sex procent under 1600-talet, därefter något lägre.¹⁵

Akademidansmästarna i Lund

De dansmästare som tjänstgjorde vid Lunds universitet var följande:¹⁶

Louis de Creaux 1669–1676 (tjänstgjorde även som språkmästare, död 1690).

Charles Berroyer (omnämnd 1684, tillfälligt gästande dansmästare från Frankrike).

Paul Wulferhertz 1691–1698 (avsatt).

Jean Colmar 1698–1700 (tjänstgjorde även som språkmästare).

Caspar de Creaux 1700–1738.

Ludvig de Creaux 1739–1764 (tjänstgjorde även som akademiboktryckare).

Johan Peter Lindhe 1764–1777.

Johan Henrik Kröger 1777–1809 (tjänstledig sedan 1798, död 1835).

Bengt Esping 1809–1817 (tjänstgörande sedan 1798).

Johan Lang 1817–1853 (död 1855).

Louis de Creaux

Lunds universitets förste dansmästare, Louis de Creaux, beskrevs som nämnts som »övermåttan driftig och alert». Han var son till en dansmästare i Paris och kom från en gammal adlig släkt. Den släktgren han härstammade från var protestantisk, vilket är en viktig förklaring till att dansmästaren lämnat Frankrike. De franska protestanterna, hugenoterna, fick det allt svårare under 1600-talet.

Louis de Creaux beskrivs som en utmärkt lärare, men också som en bråkstake. Han figurerar i universitetets förhörsprotokoll och deltog bland annat i ett blodigt slagsmål mid-sommarhelgen 1670, då han stötte värjan i en av stadens vaktarlar och därför dömdes av rektor till böter. de Creaux lerade sig gärna med bråkiga studenter och blev känd för att från sitt hemland införa karnevalska upptåg i Lund. Han lär också ha varit expert på att duellera, och en period blev han avskild från sin dansmästartjänst efter att ha suttit i arrest ett tag. Dansmästaren var å sin sida inte hel-

ler helt nöjd med sin arbetsgivare. Efter fyra års tjänst sände han in en klagoskrift över att han inte fått ut sin lön som utlovats, ett vanligt problem. Dansmästaren var gift två gånger med franska kvinnor och hade två söner som var minderåriga när han dog. Hans änka lämnade kvar pojkarna i Lund i andras vård vid mannens död och flyttade själv till Köpenhamn.¹⁷

Paul Wulferhertz

Dansmästare Paul Wulferhertz har fått en egen avdelning i universitetshandlingarna. Han avsattes 1698 efter sju års tjänstgöring, och ett sådant steg väcker naturligtvis nyfikenhet. Vad hade han gjort sig skyldig till? I handlingarna, som är från olika datum året 1699, framgår det att dansmästaren varit otrogen sin hustru Carna Månsdotter, vilket tydliggjordes »genom de oanständige correspondencer» han upprätthållit med andra kvinnor. Hustrun skrev den 29 april det året ett långt, detaljerat brev till konsistoriet och rektor, där hon redogör för situationen. Hennes make hade rymt både från sin dansmästartjänst och sin hustru och tagit sin tillflykt till Köpenhamn. Han hade stulit med sig hennes tillgångar, »öfwer 2000 Riksdaler Silfvermynth» och dessutom husgeråd, och lämnat henne i »ruin och fattigdom» ansatt av kreditorer. Maken hade dessutom burit sig illa åt mot henne och nu begärde hon skilsmässa. I december samma år skrev Carna Månsdotter ännu ett brev till konsistoriet där hon utmålar sin belägenhet som mycket svår: hon levde i nöd och armod, hade ingenting till sitt livsuppehälle och bad om två månaders lön som fanns inestående för hennes mans räkning från året innan.¹⁸

Det förekom skilsmässor under 1600-talet och de var inte så ovanliga som många kanske tror. Självklara orsaker till att begära skilsmässa var otrohet samt övergivande, och det var mest kvinnor som ansökte om skils-

mässa. Om skilsmässoskäl verkligen förelåg, beviljades alltid skilsmässan. Ibland godkändes den även utanför lagens ramar om andra skäl än otrohet eller övergivanden framfördes som de huvudsakliga, exempelvis osämja och bråk, men det tycks ha blivit svårare längre fram i tiden att få skilsmässa.¹⁹

Jean Collmar

När Paul Wulferhertz hade gett sig av, hade monsieur Jean Collmar övertagit dansmästartjänsten. Det är samme Collmar som tjänstgjorde i Uppsala mellan 1696 och 1698 och som begett sig iväg till Karlskrona utan att begära avsked från Uppsala, vilket ledde till att kanslern vid Uppsala universitet fick skriva till honom och fråga hur han ville ha det. I svaret framgår att Collmar lovat undervisa kanslerns döttrar och därför hade för avsikt att åter bege sig till Uppsala, men han ändrade sig sedan och sade upp sig. I stället begav han sig alltså till Lund, men även här stannade han endast två år som dansmästare.²⁰

Caspar och Ludvig de Creaux

Dansmästaren fick själv hålla sig med undervisningslokal i Lund trots krav på universitetet att ordna detta. Med Caspar och Ludvig de Creaux, far och son och ättlingar till den förste dansmästaren vid Lunds universitet, aktualiserades frågan på nytt. Dessa två stannade livet ut som dansmästare. När Ludvig de Creaux sökte dansmästartjänsten 1739 framhöll han de förbättringar som behövde göras. Om ingen offentlig lokal fanns att uppbringa, lovade han i alla fall att »danseboden» som hans far undervisade i skulle rustas upp om han fick tjänsten. Det verkar underligt att inte dansundervisningen fick en bättre och större lokal, eftersom dansmästarens betydelse med jämna mellanrum framhölls i universitetets

handlingar. Dessutom var antalet danselever så stort vid denna tid att konsistoriet uppmanade de Creaux att anställa en medhjälpare för undervisningen i syfte att förekomma klagomål från studenterna över att han inte räckte till för dem.

Johan Peter Lindhe

På 1760-talet stod åter problemet med undervisningslokal på dagordningen. Dansmästare Johan Peter Lindhe gjorde nya påståtningar i ärendet. År 1766 hänvisades Lindhe till den sal i »domkyrkoladan» där akademiska kappellet, som bildats 1745, brukade öva. Men detta utlöste protester dels från musikerna, dels från professor Christian Wollin som i rummet ovanför hade sitt kemiska laboratorium och var rädd om sina glasapparater. Dansmästaren hänvisades till ett annat rum i samma byggnad. Det accepterade dock inte Lindhe och inte heller ville han hålla till i fäkt salen eller i Munckska gården. Slutligen löstes problemet på så vis att Lindhe fick 40 daler silvermynt att hyra rum för i väntan på att en offentlig lokal kunde ordnas till honom från universitetets sida. I gengäld blev dansmästaren skyldig att undervisa två av de fattigaste studenterna gratis, och det påbudet kom även att gälla de övriga exccertitiemästarna.²¹

Bland universitetets bouppteckningar finns även Johan Peter Lindhes, upprättad den 20 september 1777. Bland inventarierna nämns inga undervisningsböcker i dans, men däremot »ett tjog contredantznoter» samt noter till fiol. En kontradans var en gruppdans där olika par uppställda i fyrkant dansade mot varandra. Det framgår också att skulderna översteg tillgångarna i dödsboet med flera hundra riksdaler. Många hade fordringar på dansmästaren: pigan Petronella hade inte fått ut sin lön på drygt tio riksdaler och Simon Eriander, som spelat fiol på dansmästarens övningstimmar, begärde 16 riksdaler. Sam-

manlagt tretton personer hade pengar att kräva från Lindhes sterbhus.²²

Lindhe är den ende av dansmästarna som lämnat en skriftlig dokumentation efter sig i den dansbok han utarbetade till baron Rålamb. *Beskrifning På Contradanser för Högwälborne herr Baron Andreas Sigfrid Rålamb* från 1764. Boken omfattar 40 dansbeskrivningar men ingen musik. Här finns tjugosex engelskor och fjorton kadriljer (contredanse française). En engelska var en omtyckt livlig dans där man dansade mot varandra på linje eller i ring, en kadrilj är en dans i form av en fyrkant med par uppställda mittemot varandra. Danserna i Lindhes bok har genomgående franska namn, till exempel *La Bergère* (herdinnan), *Le Prince Frédéric*, *La Serpente* (ormen).²³

Johan Henrik Kröger

Johan Peter Lindhe var ogift, och han följdes av den likaledes ogifte Johan Henrik Kröger. Denne hade Bengt Esping boende i sitt hushåll, och det blev Esping som efterträdde honom i slutet av århundradet. Förmodligen var det en lärjunge till honom. Man får ett intryck av att både dansmästare Lindhe och dansmästare Kröger inte var särskilt välbeställda. Lindhes dödsbo tyngdes av skulder, och i mantalslängderna över Kröger med dess detaljerade formulär där innehav av lyxvaror skulle redovisas, ett resultat av överflödsförordningarna, visar det sig att Johan Henrik Kröger inte var i besittning av några lyxartiklar förutom ett fickur av guld.²⁴

Bengt Esping

Bengt Esping däremot, gifte sig vid fyrtionio års ålder 1816 efter många år som ungkarl, och dog året därpå. Och då förefaller han ha efterlämnat ett tämligen välbärgat hushåll. I hans hem fanns gott om möbler, flera silverföremål och några i guld samt mycket kläder.

Förmodligen krävde hans yrke som dansmästare ett representativt yttre, och han hade kanske råd att leva upp till förväntningarna. Dansmästaren ägde också en fiol med fodral samt två bänkar med räck; de senare behövdes för dansövningarna där man hållande sig i räckets övade in de rätta fotpositionerna. Uppenbarligen var det dansmästaren själv som ägde det lösöre som fordrades för undervisningen. Det kan konstateras att dansmästarens syskon inte befann sig högt upp i den sociala hierarkin. Espings systrar var gifta med vaktkarlar och vaktmästare, två av dem anställda vid universitetet. Den av systrarna som hade den högsta sociala statusen var Anna, gift med glasmästare Kraak i Ängelholm, som också var rådman. Esping verkar ha haft sina rötter i det lägre skiktet av borgerskapet.²⁵

Johan Lang

Johan Lang, den siste dansmästaren vid Lunds universitet, finns nämnd i ett inventarieprotokoll från den 14 maj 1822 under rubriken *Inventarium öfver Dans Scholans Tillhörigheter*. Dansmästaren hade hävdad att när han tillträdde befattningen fem år tidigare fanns inga »till academien hörande mobiler» i danssalen. Lang framförde sina klagomål inför förrättningsmännen. Enligt Langs beskrivning förefaller inte förhållandena ha förbättrats för dansmästarna. Ännu hade de ingen offentlig undervisningslokal, lönen betalades inte ut som den skulle och de fick dessutom själva bekosta bänkar till sina elever. Vi får inte veta något om undervisningen, men upplysningen om att Lang önskade stänger till rummet tyder på att det är de klassiska positionerna och övningarna från den franska skolan som tränades, helt enkelt det vi kallar balettundervisning.²⁶ När Johan Lang gick ur tjänst 1853 och avled två år senare, ersattes han inte.

Dansmästarna – en sammanfattning

Dansmästartjänsterna under 1600-talet och vid 1700-talets början var både i Lund och Uppsala tillsatta med mindre lämpliga män – flera av dem söp, slogs, var våldsamma mot kvinnor och allmänt bråkiga. I Lund blev den förste dansmästaren Louis de Creaux inblandad i bråk och fick böta och sitta i arrest, medan dansmästare Paul Wulferhertz utsattes för universitetets åtgärder i samband med att han rymt från sin tjänst och hustru, som han dessutom bestulit. En bit in på 1700-talet och framöver besattes tjänsterna med pålitligare och mer redbara personer. En förklaring kan vara att när tjänsterna var nya fanns det få eller inga utbildade dansmästare i Sverige. De utlänningar, mestadels fransmän som då sökte platserna, var sannolikt sådana som inte lyckats få något arbete i hemlandet och som därför fick söka sig till det fjärran Norden. Att dessa då inte hörde hemma bland de mest kompetenta och belevade dansmästarna är en slutsats man kan dra. Louis de Creaux var som hugenott ett specialfall, som för sin tros skull lämnat fäderneslandet. Under 1700- och 1800-talen hade emellertid Sverige hunnit få fram fler skickliga dansmästarkandidater som kunde tävla om universitetsposterna, och vi ser att universitetet då fick danslärare som i regel skötte sitt arbete väl, vissa med sådan bravur att de fick inkalla en hjälplärare för att hinna undervisa alla.

Den tilltagande ordningen och skötsamheten bland dansmästarna kan också tolkas i linje med den civilisationsprocess som enligt Norbert Elias präglade Europa i allt högre grad under dessa århundraden. 1600-talet var ett sekel präglat av krig, och krigstiders mentalitet av snarhet till våld slog antagligen igenom på flera nivåer i samhället. Men efterhand kom våldsamt och häftigt beteende att tolereras allt mindre, av en gentleman fordrades behärskning. Och målet var en inre disciplin, starka känslor skulle kontrolleras.

Självbehärsningen borde integreras i personligheten. Eftersom dansmästarna dessutom hade i uppgift att lära ut ett gott uppförande och höviska manér till andra, förväntades det givetvis att de själva skulle föregå med gott exempel. De var representanter för den stora traditionen, för den elitkultur som i sin fulländning skulle överglänsa de obildades.

Det som går att få fram om dansmästarnas sociala ursprung, tyder på att flera kom från ganska enkla förhållanden, medan däremot Louis de Creaux härstammade från en adlig släkt. En del av dansmästarna, den förmedlande länken för elitens kultur, hade förmodligen växt upp i den folkliga kulturen, den lilla traditionen, men hade tillägnat sig den stora traditionen genom utbildning: nu skulle de representera en grupp som de trots allt kanske inte helt kunde identifiera sig med. Vissa av dem befann sig socialt sett mitt emellan kulturtraditionerna och kan placeras i mellankulturen, de som hade tillgång till båda traditionerna. Dansmästarna och deras verksamhet kan ses som exempel på det ömsesidiga utbytet mellan kulturen och på hur individer med enkelt ursprung som tillägnat sig tillräckligt stor skicklighet kunde ta del av elitkulturens danser samtidigt som de även behärskade den folkliga repertoaren.

Danskulturen har varit påfallande gränsöverskridande. Den stora och lilla traditionen, elitens kultur och folkets, har inte varit strikt åtskilda utan ständigt korsbefruktat varandra, lånat av varandra och omformat danser i ett ständigt växelspel. Oförälska dansmästare kunde avancera socialt, ta med sig sina ursprungliga danser, ta till sig nya vid hov och akademier och lära ut både folkliga danser till den bildade eliten och undervisa studenter från enkla hem i de förnämas dansrepertoar. Danser spreds även av andra grupper, av de icke-professionella, exempelvis av soldater och sjömän.

Det förefaller också som om det från universitetsledningens sida fanns en viss ambivalens gentemot excertitierna: de ansågs önskvärda för att utbilda gentlemän, men ändå uppfattades de inte som lika viktiga som de »riktiga» universitetsämnena. Det gavs inte betyg i de adliga övningarna och excertitiemästarnas löner var lägre än de andra universitetslärnarnas. Ibland fick de inte ut sin lön över huvud taget när den ekonomiska situationen vid universitetet var ansträngd. Denna varierande status återfinns också hos dansmästare vid utländska universitet.

Excertitiestaten ifrågasätts

Dansmästartjänsten avskaffas vid universiteten

På 1800-talet hände mycket i samhället och vid universiteten. Befolkningen ökade markant i riket och likaså tillströmningen av studenter till universiteten. Excertitiestaten började ifrågasättas vid Uppsala universitet redan på 1780-talet, och det hängde bland annat samman med att adelsskapets förpliktelser till staten inte längre var lika självklara som tidigare. Adeln hade börjat få kännbar konkurrens av den framväxande borgerligheten om inflytelserika poster i samhället, och därför kunde det adliga bildningskonceptet med skicklighet i dans, fäktning, ridning, teckning och musicerande av många upplevas som gammalmodigt. En ny tid var i antågande där gränserna mellan frälse och ofrälse var på väg att luckras upp. Excertitiestaten gick mot en gradvis upplösning. Franska revolutionen och dess uppgörelse med gamla aristokratiska normer spelade givetvis en avgörande roll. Det adliga bildningsidealet som vilade på den franska förebilden var inte giltigt längre, en ny tid med nya värderingar hade trätt in.

När dansmästare Jonas Kullenberg i Uppsala avled 1844 och hans kollega i Lund Johan Lang gick ur tiden 1855, nybesattes inte dansmästartjänsterna. Att excertitieövningarna började upplevas som otidsenliga framkommer exempelvis i ett konsistorieprotokoll från 1812, där det vid en diskussion om möjligheten att förlägga studenternas militära utbildning till universitetet med eftertryck framhölls att universitetet inte borde syssla med undervisning i praktiska ämnen. Vid Uppsala universitet kombinerades fäktmästartjänsten med undervisning i gymnastik 1812, och språkmästartjänsterna omvandlades i både Lund och Uppsala till adjunktstjänster i moderna språk vid 1800-talets mitt. Ritmästaren försvann från Lunds universitet 1917.²⁷ De grenar av den forna verksamheten som levde kvar in på 1900-talet ingick inte längre i den då upplösta excertitieinstitutionen. Men än idag har den flerfaldige olympiske guldmedaljören i fäktning, Rolf Edling, titeln fäktmästare, och han uppbar också en viss summa från Lunds universitet för detta!

Fäktmästare Per Henrik Ling

Mellan 1804 och 1813 var Per Henrik Ling fäktmästare i Lund, vilket kom att sätta sin prägel på universitetet och livet där. Han introducerade nya idéer och införde gymnastik vid sidan av fäktövningarna. Ling utarbetade ett framgångsrikt program för detta moderna ämne, och gymnastik blev obligatoriskt i 1820 års skolordning med plats på schemat både i elementarläroverken och gymnasierna. År 1813 grundades *Gymnastiska centralinstitutet* (GCI), ett uppdrag som anförtröts Ling av Kungl. Majt.

Ling ville med sin gymnastik pånyttföda den gamla nordiska mannakraften och åt fäderneslandet fostra kraftiga, dugliga och rådiga söner. Målet var att »låta hela nationen dricka sundhet och kraft ur gymnastikens

hälsobringande källa». Gymnastiken uppfattades som mer manlig än dansen, mer stärkande och fysiskt karaktärsdanande samt också mer i samklang med naturen. I flera skrifter från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal pläderas för att männen borde härdas av hårda gymnastiska övningar, kalla bad och avrivningar i stället för att klemas bort med dans och nöjen. Gymnastiken knöts inte heller till individens sociala börd på det sätt som varit fallet med de från början ridderliga exertitierna.²⁸ Grunden hade lagts till en ny syn på fysisk fostran. Omkring 1820 förefaller det som om gymnastiken seglat fram som huvudämnet för träning av kroppen.

Lings gymnastikprogram kan sättas in i ett vidare sammanhang av en ny typ av kroppsövningar som växte fram från slutet av 1700-talet. Filosofen Jean Jacques Rousseau var en av den aristokratiska kulturens skarpaste kritiker och en viktig person i utvecklingen. Han vände sig mot den franska adelns pråliga och ytliga »skenvärld», där de yttre manéren var det viktiga och ingen vågade visa sitt äkta jag. Rousseau menade att människan borde sträva efter fysisk styrka och efter att härda kroppen, hans ideal var »den ädle vilden». Dansmästare hade han inte mycket till övers

för med deras undervisning i komplicerade hovdanser. Men det var mannen som borde härdas och tränas fysiskt, menade Rousseau, kvinnan skulle i stället odla sina moderliga och känslomässiga talanger.²⁹

Rousseaus åsikter är en pusselbit i det nya ideal av manlighet och styrka som växte fram. Båda könen hade tränats i samma modedanser och samma kroppshållning som lärts ut från renässansen och framåt, även om männens undervisning varit mer institutionaliserad medan kvinnorna fått förlita sig till privatlektioner. Med den nya gymnastiken särskiljdes kvinnor och män, den manliga respektive den kvinnliga normen utformades olika. Könen polariserades mer än tidigare. Detta kan sättas i samband med det historikern Thomas Laqueur har kallat »könens uppkomst» under 1700-talet. Innan dess såg man kvinnan och mannen snarare som en gradskillnad av människa. Kvinnan uppfattades ha samma könsorgan som mannen, fast inuti kroppen i stället för utanpå. Kvinnan var helt enkelt en ofullbordad man. Från slutet av 1700-talet och än mer på 1800-talet började könen att uppfattas som helt olika varandra både fysiskt och psykiskt. En hierarki ersattes av en uttalad polarisering,

Dansmästare Öberg
ger lektion på Karl-
berg.

som inte heller uteslöt en över- och underordning. Senare under 1800-talet utvidgades det lingska programmet till att omfatta även kvinnor, fast de mer våldsamma övningarna förbehölls männen.³⁰

Dansandet fortsätter dock

Emellertid förelåg inget skarpt brott i utvecklingen. Att kunna dansa ansågs viktigt för både kvinnor och män även under 1800-talet, parallellt med att det nya gymnastikidealet växte fram. Trots Rousseau och hans idéer kan vi exempelvis i Frankrike se en viss återgång till aristokratiska vanor, där dansskicklighet var en viktig ingrediens mellan 1815 och 1848 i samband med återinsättandet av ätten Bourbon på tronen.³¹ Detsamma gäller i Wien i Österrike, där dansandet höll i sig under 1800- och 1900-talen och fortfarande har invånarna i ett fast grepp. I Sverige undervisade dansmästare på Krigsskolan på Karlberg och privata dansskolor var talrikt förekommande med både kvinnliga och manliga elever. Men i och med att det lingska gymnastikidealet betonades som utpräglat manligt ligger det nära till hands att anta att danskonsten efterhand i större omfattning kom att definieras som kvinnlig, i linje med det ökade särartstänkandet när det gällde könen under århundradet. De gamla åberopade nordiska, manliga förebilderna av enkelhet och kärvhet fanns också hela tiden parallellt med de importerade franska idéerna av elegans och förfining. Ideal som bekvämt kunde plockas fram på nytt. Var det därför som dans förlorade i status, när den började uppfattas som feminin? Dansutbildningen privatiserades och förlorade sin koppling till prestigefylld manlig universitetsutbildning. Även vid Karlberg reducerades antalet danslektioner och danstillfällen successivt under 1800-talet.

Att danserna förenklades på 1800-talet kan eventuellt knytas samman med en allmän demokratisering och en strävan mot enkelhet och naturlighet, samt även med ett framväxande intresse för folkets danser, för den lilla traditionen. Alla hade inte heller den tid att lägga på träning av svåra danser och disciplinering av kroppen i utarbetade positioner som adels- och hovmännen hade haft. Den ökande professionaliseringen inom olika sektorer av samhällslivet krävde sin tribut av de framåtsträvande männens tid och kapacitet, och timmarna som kunde ägnas åt dansträning reducerades avsevärt. Dessutom hade modet ändrats och blivit ledigare. Höviska menuetter och andra komplicerade kontradanser av 1600- och 1700-talssnitt passade väl ihop med svallande allongeperuker och pompösa styvkjortlar, men de kläderna rimmade illa med den ystra polkan eller mazurkan eller den snabba valsen, danser som blev populära på 1800-talet. Då dansade man lättare i 1800-talets enklare mode. Dessa livligare danser avspeglar också århundradets ökade tempo med industriell utveckling och framstegsoptimism: ångmaskinen, järnvägen, möjligheterna att snabbare och enklare än någonsin tidigare förflytta sig över långa avstånd. Danskulturen hänger samman med samhällsstrukturen och är en aspekt av den. Eftersom danserna blivit enklare var det också lättare att lära sig dem. Dansmästarna hade fått kännbar konkurrens både av privata dansskolor och av instruktionsböcker av självhjälpskaraktär. Det går likaså att urskilja en differentiering inom danskonsten i sig, där parallellt med att sällskapsdanserna blev enklare den klassiska baletten så småningom utvecklades mot större professionalism.³²

Den skolning av kroppen som exercitierna och dansmodet under 1600- och 1700-talen strävade mot avspeglar tidens bildningsideal. Om man lärde sig dansa väl

gjorde man ett gott intryck, visade att man var välutbildad och kunde nå fördelar både yrkesmässigt och socialt bland vänner, kolleger och eventuella äktenskapspartners. Under 1800-talet ändrades spelreglerna och dansskickligheten förlorade efterhand i betydelse. Danskulturen visade också en tendens att feminiseras. En större uppsplätning i professionell dans av särskilda artister och vanlig sällskapsdans av amatörer är tydlig, en utveckling som påbörjats under 1700-talet. Utbildningar blev mer direkt nyttoinriktade och tiden betonades i högre grad som en ändlig resurs att ta vara på, vilket gjorde att undervisning i dans inte prioriterades. Men – dans var fortfarande ett av de allra största sällskapsnöjena under hela århundradet trots att dansmästarna lämnat universiteten.

Noter

¹ Detta kan man läsa mer om i min bok *Dansens och tidens virvlar. Om dans och lek i Sveriges historia*. Historiska Media, Lund 2004.

² Ruark (Wahlström) 1985 s.70.

³ Ett begrepp som Burke använder med hänvisning till Dwight Macdonald, Burke 1983 s. 38–44, 75–127, 302–312.

⁴ Elias del I 1989 s. 141 ff.

⁵ Vigarello 1989 s. 149–199.

⁶ Dell 1979 s. 10; *Dansnöjen genom tiden* 1998 del I s. 33–35, del 2 s. 13–14.

⁷ Ruark-Wahlström 1981 s. 17–19; Ljunggren 1999 s. 43.

⁸ Murberg 1808; Ljunggren 1999 s. 43.

⁹ Grönstedt 1911 s. 8–9.

¹⁰ Ruark (Wahlström) 1985 s. 71–72; Ljunggren 1999 s. 43.

¹¹ Annerstedt del II: I 1908 s. 67–68; Annerstedt del II: II 1909 s. 94.

¹² Annerstedt del II: I 1908 s. 67–68; Weibull, M./Tegnér, E. 1868 s. 431. Enligt Annerstedt III: II 1914 s. 571 var läsåret 1791–1792 556 studenter inskrivna vid Uppsala universitet.

¹³ Weibull 1868 s. 66; Weibull, M./Tegnér, E. 1868 s. 429; Rosén 1968 s. 9, 28, 33, 40–45.

¹⁴ Weibull 1868 s.126; Rosén 1868 s. 78–79, 90–92. Professorerna, som tidigare erhölet 600 daler silvermynt i lön (omvandlat från naturprodukter), fick efter kriget

200 tunnor spannmål i årslön, vilket omräknades till 450 daler silvermynt.

¹⁵ Rosén 1968 s. 226–233; Johannesson 1982 s. 375–378; Blomqvist 1978 s. 290–291, 389; Carlsson 1973 s. 224. På 1680-talet skrevs i genomsnitt 76 personer in årligen och under 1700-talets första år 93. Ungefär hälften av studenterna kom från de gamla danska landskapen. Antalet inskrivna under förra delen av 1700-talet varierade mellan femtio och hundra årligen. Men vid seklets mitt kom en avmattning i studentantalet, som dock förändrades på 1770-talet då antalet studenter åter ökade. Under hela 1700-talet kom likaså de allra flesta studenterna från södra Sverige (precis som idag), och antalet nyinskrivna ökade stadigt under hela senare delen av 1700-talet, i motsats till förhållandena i Uppsala. En förklaring som angetts till det är att det fanns större tillgång till stipendier i Lund på grund av universitetets i Lund bättre ekonomi. År 1810 var antalet studenter 476, men av dem var endast 244 närvarande. Bland Lundastudenterna behöll de blivande prästerna sin starka ställning mer än i Uppsala, fast i början av 1800-talet hade de minskat sin andel till knappt en fjärdedel. År 1830 var 412 studenter inskrivna.

¹⁶ Weibull, M./Tegnér, E. 1868 s. 432.

¹⁷ Centervall 1936 s. 4–20; Palmer/Colton 1969 s. 150.

¹⁸ Consistorii majoris manualhandlingar. Serie E VIIa, volym 6, fascikel 2. Dansmästare Paul Wulferhertz 1699, LUA.

¹⁹ Lennartsson 1999: 235.

²⁰ Schück 1917 s. 192–193.

²¹ Johannesson 1982 s. 139.

²² Bouppteckningar och andra sterbhushandlingar ingivne till Consistorium Academicum i Lund. Serie E XVIII volym 4, 1751–1782, LUA.

²³ Lindhe 1764; Sjöberg 1993 s. 165, 168.

²⁴ Räntekammaren och kontoret. Mantalslängder öfver Kongl. Akademi Staten i Lund 1745–1804. Serie II II volym 1, LUA.

²⁵ Räntekammaren och kontoret. Mantalslängder öfver Kongl. Akademi Staten i Lund 1745–1821, Serie H II volym 1–2; Serie E XVIII, Bouppteckningar och andra sterbhushandlingar ingivne till Consistorium Academicum i Lund; Serie E XVIII, volym 7, 1816–1830, LUA.

²⁶ Räntekammaren och kontoret. Serie E VI a, Inventarium öfver Academiens Mobilier 1764–1846. Inventarium öfver Academiens Mobilier 1822–1839, LUA.

²⁷ Lundh 1927 s. 122–124; Cederlund 1990 s. 131.

²⁸ Weibull 1868 s. 334–335; Ljunggren 1999 s. 10 ff., 46–55.

²⁹ Weibull 1868 s. 334–336; KGCI 1913 s. 11; Ljunggren 1999 s. 46–47, 56–79; Tjeder 1999 s. 180–181.

³⁰ Laqueur 1994; KGCI 1913 s. 249 ff.

³¹ Tjeder 2003 s. 163.

³² Wahlström 1996 s. 40–41.

Källor och litteratur

Källor

Universitetsarkivet, Arkivcentrum Syd, Lunds universitets arkiv (LUA):

Serie E VI a. Räntekammaren och kontoret. Inventarium öfver Academiens Mobilier 1764–1846.

Serie E VII a. Consistorii majoris manualhandlingar. volym 6, fascikel 2, Dansmästare Paul Wulferhertz (det står Wulfverkertz) 1699.

Serie E XVIII. Bouppteckningar och andra sterbhus-handlingar ingivne till Consistorium Academicum i Lund, 1741–1830. volym 3–7.

Serie H II. Räntekammaren och kontoret. Mantalslängder öfver Kongl. Akademi Staten i Lund 1745–1845. volym 1–4.

Kungliga biblioteket (KB):

Lindhe, Johan Peter 1764: *Beskrifning På Contradanser för Högwälbörne herr Baron Andreas Sigfrid Rålamb*.

Litteratur

Annerstedt, Claes, *Uppsala Universitets Historia*. 1908–1914.

Del II: I. 1655–1718. Uppsala 1908.

Del II: II. 1655–1718. Uppsala 1909.

Del III: II. 1719–1792. Uppsala 1914.

Bihang II. Handlingar 1655–1694. Uppsala 1910.

Bihang III. Handlingar 1695–1749. Uppsala 1912.

Bihang V. Handlingar 1777–1792. Uppsala 1913.

Blomqvist, Ragnar, *Lunds historia*. Del 2. Nyare tiden. Liber Läromedel. Lund 1978.

Burke, Peter, *Folklig kultur i Europa 1500–1800*. Författarförlaget, Malmö 1983.

Carlsson, Sten, *Ståndssamhälle och ståndspersoner 1700–1865*. Gleerups Bokförlag, Lund 1973.

Cederlund, Johan, *Ritmästarna vid Lunds universitet*. Lund University Press, 1973.

Centervall, Senta, *Av hugenotternas stam. Ur en gammal släkts krönika*. Medéns förlag AB, Stockholm 1936.

Dansnöjen genom tiden. Från barock, rokoko och den Gustavianska tiden. Beck-Friis, Regina/Blomqvist, Magnus/Nordenfält, Birgitta (red.) Historiska Media, Lund 1998. Volym II. *Frankrike under Ludvig XIV*.

Dell, Catherine, *Ballett – en introduktion i balletens värld*. Bonniers Juniförlag AB, Stockholm 1979.

Elias, Norbert, *Sedernas historia*. Del 1 av Norbert Elias civilisationsteori. Atlantis, Stockholm 1989.

Grönstedt, Johan, *Svenska hoffester*. Stockholm 1911.

Johannesson, Gösta, *Lunds universitets historia*. Del II. 1709–1789. Lunds universitet och Liber Förlag, 1982.

Kungliga Gymnastiska Centralinstitutets historia 1813–1913. Med anledning av institutets 100-årsdag, utg. av dess lärarkollegium. P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1913.

Laqueur, Thomas, *Om könens uppkomst. Hur kroppen blev kvinnlig och manlig*. Symposium, Stockholm/Steig 1994.

Lennartsson, Malin, *I säng och säte. Relationer mellan kvinnor och män i 1600-talets Småland*. Lund University Press 1999.

Ljunggren, Jens, *Kroppens bildning. Linggymnastikens manlighetsprojekt 1790–1914*. Symposium, Stockholm/Steig 1999.

Lundh, Herbert, »Den svenska adeln vid Uppsala universitet» i *Symbola Litteraria. Hyllningsskrift till Uppsala universitet vid jubelfesten 1927*. Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis, volym II, 1927.

Murberg, Johan, »Kort Berättelse om Collegium Reg. & Illustr. eller Skyttianum, Vid Riddarhuset i Stockholm» i *Kongl. Vitterhets Historie- och Antiquitets Akademiens Handlingar*, 8:de delen, Stockholm 1808.

Palmer, R. R./Colton, J., *Nya tidens världshistoria*. Del 1. Svenska Bokförlaget. Stockholm, 1969.

Rosén, Jerker, *Lunds universitets historia*. Del I. 1668–1709. CWK Gleerups Förlag, Lund 1968.

Ruark-Wahlström, Margo, *Högre studier i dans 1600–1850. En översikt av den »akademiska epoken» i svensk danshistoria*. Opubl. BC-uppsats, institutionen för estetik, Uppsala universitet 1981.

Ruark-Wahlström, Margo, »Högre studier i dans 1600–1850» i *TOK, Tidskrift för en ny humanism* 1985.

Schück, Henrik, *Från det forna Upsala. Några kulturbilder*. Hugo Gebers förlag, Stockholm 1917.

Sjöberg, Henry »Dansen i svensk folklig tradition» i *Dans i världen*. Red. Madeleine Hjort. Carlssons, Stockholm 1993.

Tjeder, David, *The Power of Character: Middle-class Masculinities, 1800–1900*. Författares Bokmaskin, Stockholm 2003.

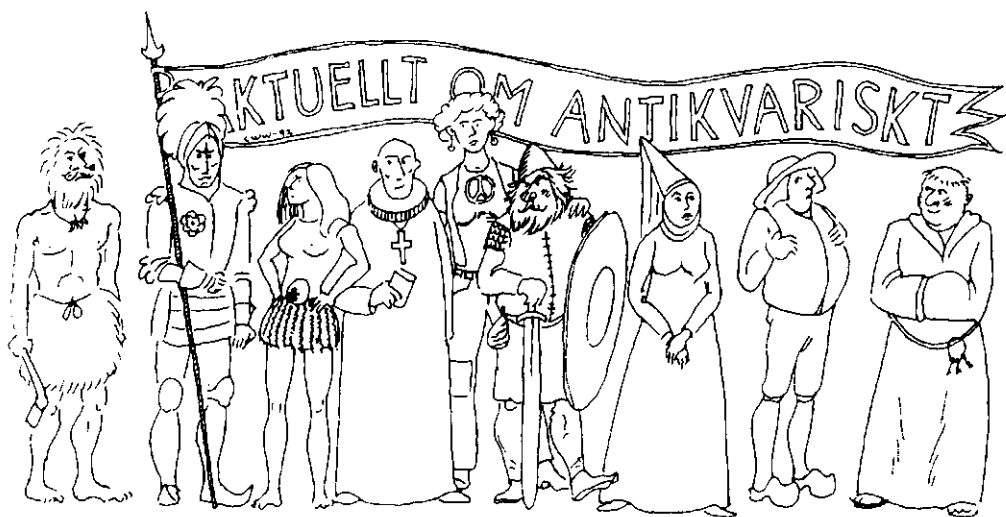
Ulvros, Eva Helen, *Dansens och tidens virvlar. Om dans och lek i Sveriges historia*. Historiska Media, Lund 2004.

Wahlström (Ruark), Margo, *Dansens historia*. Studentlitteratur, Lund 1996.

Weibull, Martin, *Lunds Universitets historia 1668–1868* del 1. CWK Gleerup, Lund 1868.

Weibull, Martin/Tegnér, Elov, *Lunds Universitets historia 1668–1868* del 2. CWK Gleerup, Lund 1868.

Vigarello, Georges, »The Upward Training of the Body from the Age of Chivalry to Courtly Civility» i *Fragmentes for a History of the Human Body*. Red. Michel Feher, Ramona Naddaff, Nadia Tazi. Del II. Zone, New York 1868.

»Han skrev ständigt»

Denna rubrik syftar på den år 2000 bortgångne intendenten för Österlens museum i Simrishamn, fil.lic. Gustaf Åberg. Han var tillika under många år redaktionsmedlem i denna tidskrift (1961–1977) och en av charterledamöterna i styrelsen för De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, när denna 1961 återuppväcktes.

Rubriken ovan är titeln på en nyutkommen bok (118 s.) om den mångsidige museimannen. Boken har en trefaldig disposition genom att den innehåller både en presentation av Gustaf Åberg, ett smakprovsavsnitt på smärre artiklar av Gustafs hand och en bibliografidel med ortsnamns- och sakregister.

Det är kanslichefen vid Skånes hembygdsförbund i Lund, Kerstin Arcadius, som är initiativtagare till och samtidigt redaktör för denna välkomna skrift. Hon har för övrigt själv varit sommaramanusens vid Österlens museum på 1960-talet. Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne har också deltagit i arbetet med boken. Det

omfattande bibliografiarbetet bestående i att leta fram och med fylliga kommentarer presentera 349 uppsatser, artiklar och andra texter från en 65-årsperiod (1935–2000) har f. bibliotekarien Anna Lisa Svebring, Lund, utfört. Enligt bokens förord torde det i verkligheten finnas ännu fler Åbergiska tryckalster än de förtecknade. Det skall också tilläggas att Skånes hembygdsförbund går i takt med tiden och har låtit inskriva hela bibliografidelen på data.

– Som redaktör för *Ale* kan jag bifoga uppgiften att Gustaf Åberg bidrog i vår tidskrift med flera artiklar där Österlen var utgångspunkt.

Det biografiska avsnittet i boken står främst ett par välkända kulturpersonligheter för, vänner till Gustaf redan från studietiden i Lund, nämligen f. läns museichefen i Kristianstad Thorsten Andersson och f. etnologiprofessorn Nils-Arvid Bringéus.

Både den biografiska och den bibliografiska delen bär vittne om »intendenten Åbergs» breda kunskapsregister. Vi får bl.a. följa byggnadsminnesvårdaren och kulturmiljöbe-

vararen, gåramålare-utställaren – Gustaf introducerade förresten termen gåramålare – och kyrkobeskrivaren, konsthistorikern och folklivsforskaren, smides- och knypplingskännaren och inte minst utforskaren av Knutsgillet i Tumathorp, vars secretarius och krönikör Åberg var under många år. Det var många nya upptäckter och forskningsrön som Gustaf Åberg förde ut. Han var sam-

tidigt den lärde och sparsmakade konsthistorikern och akademikern som han var banerföraren för universitetets s.k. tredje uppgift: att föra ut forskningsinformation till allmänheten – långt innan denna tes var formulerad.

Boken *Han skrev ständigt* kan beställas hos Skånes hembygdsförbund i Lund. E-post: kerstin.arcadius@skaneshembygdsforbund.se.

Gert Jeppsson

DE SKÅNSKA LANDSKAPENS HISTORISKA OCH ARKEOLOGISKA FÖRENING bildades 1866. Föreningen är en samlingspunkt för en historiskt och arkeologiskt intresserad allmänhet.

Föreningen har utgivit Samlingar till Skånes historia, fornkunskap och beskrifning (1868–1873), Samlingar utgifna för De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening (1874–1880), Skånska samlingar (1894–1897) samt Historisk tidskrift för Skåneland (1901–1921).

1961 började föreningen utge ALE, Historisk tidskrift för Skåneland. Första året utkom ett häfte och 1962–1976 tre häften årligen. Fr.o.m. 1977 utkommer fyra häften årligen. 1990 inträdde landsarkivet i Lund som medutgivare. Tidskriften utges med bidrag från Vetenskapsrådet.

I Ale-redaktionen ingår Birgitta Engström och Gert Jeppsson. Brev och manus till redaktionen adresseras till universitetslektor Gert Jeppsson, Vapenkroken 38, 226 47 Lund.

E-post: info@tidskriftenale.nu

Hemsida: <http://www.tidskriftenale.nu>

Medlem i föreningen erhåller tidskriften kostnadsfritt.

Årsavgiften för 2005, 150 kronor, kan insättas på postgirokonto nr 24 68 31-2, De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.

Äldre häften av tidigare utgivna tidskrifter kan beställas på Landsarkivet, Box 2016, 220 02 Lund.

EFTERTRYCK, helt eller delvis, medges endast efter redaktionens särskilda tillstånd.

Föreningens styrelse:

Docent Sten Skansjö, Lund, ordf., landsarkivarie Jan Dahlin, Lund, v.ordf., stadsarkivarie Göran Larsson, Lund, sekr., länsarkivarie Anders Persson, Lund, v.sekr., l:e arkivarie Bengt Danielsson, Lund, skattmästare, samt docent Lars Berggren, Lund, fil. lic. Kajsa Bjurklint Rosenblad, Lund, docent Peter Carelli, Helsingborg, docent Tomas Germundsson, Lund, l:e antikvarie Bengt Jakobsson, Gislöv, universitetslektor Gert Jeppsson, Lund, docent Hjärdis Kristenson, Lund, docent Nils Lewan, Lund, länsantikvarie Barbro Mellander, Kristianstad, l:e arkivarie Elisabeth Reuterswärd, Lund, länsantikvarie Thomas Romberg, Malmö, länsantikvarie Leif Stenholm, Karlskrona, fil. dr Peter Ullgren, Tytinge, docent Eva Helen Ulvros, Lund, l:e antikvarie Pablo Wiking-Faria, Varberg.

Ale

Historisk tidskrift

FÖR SKÅNE, HALLAND OCH BLEKINGE
UTGES AV DE SKÅNSKA LANDSKAPENS HISTORISKA
OCH ARKEOLOGISKA FÖRENING
OCH LANDSARKIVET I LUND.

Innehåll

GÖRAN OLSSON

Hunnestadsmonumentet – ett förnminne på tusenårsresa

I

EVA HELEN ULVROS

Dansmästarna vid Lunds universitet

21

Aktuellt om antikvariskt

»Han skrev ständigt«

35

Vinjetten på framsidan återger det första tecknet – en f-run – i runhandskriften av den medeltida Skånelagen, som var gällande i Skåne, Halland, Blekinge och på Bornholm.